

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота
з філології на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ЖИТТЯ У СУЧАСНІЙ
КИТАЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЧЕН'ЮЙ)**

Студентки групи Мпкит 52-20
факультету сходознавства
денної форми навчання
з освітньо-професійної програми
галузевий переклад: китайська мова, англійська мова
спеціальність 035 Філологія
Ковальчук Анни Олександрівни

Науковий керівник:
доц. Тімкова Т.М.

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Любимова Ю. С.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	8
1.1 Понятійно-категоріальний апарат дослідження (основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»)	8
1.2. Генезис розвитку категорії «концепт» в лінгвістиці.....	19
1.3 Дискусійні аспекти дослідження концепту ЖИТТЯ в сучасній лінгвістиці..	30
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ» В КИТАЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	35
2.1. Концепт ЖИТТЯ як найважливіша лінгвокогнітивна структура мовної картини світу у сучасній китайській мові	35
2.2. Методологічні засади дослідження концептів у сучасній лінгвістиці	39
2.3. Дослідження структури концепту ЖИТТЯ (сегментів та його периферії - інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові	49
Висновки до другого розділу	53
РОЗДІЛ 3. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ»	55
3.1. Дослідження одиниць фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові	55
3.2. Взаємодія з фразеологічними одиницями інших асоціативно-семантичних полів.....	58
3.3. Особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові	62
Висновки до третього розділу	66
ВИСНОВКИ.....	68

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
----------------------------------	----

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Антропоцентрична парадигма мови зумовила підвищений інтерес дослідників до проблем значення слова у сучасній лінгвістиці. При цьому достатньо змінюються аспекти дослідження: акценти зміщуються у бік усвідомлення ролі мовних одиниць у поданні, зберіганні та передачі людського знання. Семантична щільність тієї чи іншої тематичної групи слів, деталізація найменування, виділення смислових відтінків є сигналом лінгвістичної цінності та актуальності явища. У свою чергу, методика вивчення ціннісних домінант у мові базується на понятті *концепт*.

У нашій роботі ми дотримуємося лінгвокультурологічного розуміння концепту, що ґрунтується на постулаті про те, що концепт – це «синтезуюче лінгвоментальне утворення, що методологічно прийшло на зміну уявленню (образу), поняття та значенню і що включило їх у себе в редукованому вигляді». Поняття *концепт* в даному випадку використовується для позначення одиниці національної когнітивної свідомості, що моделюється лінгвістичними засобами, для моделювання та опису національної концептосфери.

Концепти виникають у свідомості людини не тільки на основі словникових значень слів, а й на основі особистого та народного культурно-історичного досвіду, і чим багатший цей досвід, тим ширші межі концепту. Саме це дозволяє визначати концепт як основну одиницю свідомості. Концепт має уречевлення (репрезентацію, об'єктивацію, вербалізацію) мовними засобами. Наявність імені концепту можливе при осмисленні концептуалізованої сфери в мовній свідомості та позначення її за допомогою мовної одиниці (слова, словосполучення, фразеологізму, речення), що виражає концепт у найбільш повному обсязі та загальній формі.

Методика вивчення культурних домінант у мові є системою дослідницьких процедур, вкладених у висвітлення різних сторін концепту, саме сенсового потенціалу відповідних концептів у цій культурі. Порівнюючи конкретні ідіоматичні висловлювання у різних мовах, ми неминуче констатуємо

наявність певного розумового конструкту, що об'єднує ці висловлювання, і специфічну різницю у формі, прив'язує відповідну ідею реальності. Крім відмінностей у прямому та фразеологічному значеннях, специфіку мовної форми становить також інша образна система, що виражає унікальний саме для даної нації спосіб освоєння дійсності.

Концепт ЖИТТЯ не досліджувався в порівняльному аспекті на матеріалі української та китайської мов. У той самий час він явно належить до найважливіших концептів у структурі будь-якої національної свідомості, що і зумовлює доцільність вивчення. Концепт ЖИТТЯ виокремлювали С. Г. Воркачов, Є. Вільмс, Є. В. Лобкова, Ю. С. Степанов, Ю. С. Стернін. Актуальність обраної теми визначається завданнями порівняльного опису когнітивно-семантичного змісту концепту ЖИТТЯ як одного з ключових концептів, що характеризують у мовній картині світу, внутрішній світ людини.

Специфічна кваліфікація концепту, яка проявляється у кількісній та комбінаторній перевазі ознак при концептуалізації світу, пояснюється культурними домінантами поведінки, історично закріпленими ціннісними орієнтаціями, прийнятими у відповідній лінгвокультурі.

Метою дослідження є виокремлення особливостей вербалізації концепту ЖИТТЯ в сучасній китайській мові (на матеріалі фразеологізмів чен'юй).

Для досягнення мети дослідження сформульовано наступні наукові **завдання**:

1) дослідити понятійно-категоріальний апарат дослідження (основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»);

2) дослідити генезис розвитку категорії «концепт» у лінгвістиці;

3) провести аналіз дискусійних аспектів дослідження концепту ЖИТТЯ в сучасній лінгвістиці;

4) провести аналіз концепту ЖИТТЯ як найважливішої лінгвокогнітивної структури мовної картини світу у сучасній китайській мові;

5) здійснити аналіз арте- і ментофактів, що ілюструють особливості менталітету китайської лінгвокультурної спільноти;

6) дослідити структуру концепту ЖИТТЯ (сегментів та його периферії – інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові;

7) дослідити одиниці фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові;

8) дослідити особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові.

Об'єкт даної наукової розвідки: концепт ЖИТТЯ в сучасній китайській мові, профілізований за допомогою лексичних одиниць та фразеологізмів чен'юй.

Предмет: вербалізація концепту ЖИТТЯ в сучасній китайській мові (на матеріалі фразеологізмів чен'юй).

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше у сучасній лінгвістиці було здійснено виокремлення особливостей вербалізації концепту ЖИТТЯ в сучасній китайській мові (на матеріалі фразеологізмів чен'юй).

Основними методами наукової роботи є метод системного аналізу, метод компонентного аналізу, загальні та спеціальні методи дослідження та наукового пізнання, метод семантичного аналізу, метод функціонального аналізу, описовий метод. За допомогою методики компонентного аналізу було досліджено семантичну структуру концепта, пояснене значення слова, За допомогою методики польового аналізу було виокремлено лексичні та фразеологічні одиниці спільного семантичного простору концепту ЖИТТЯ з урахуванням ядерних та периферійних зон у його структурі. Зіставний метод забезпечив встановлення збігів та відмінностей на рівні мовних засобів вираження аналізованого концепту у китайській та українській мовах. За допомогою концептуального аналізу було висвітлено основні когнітивно-семантичні шари концептосфери ЖИТТЯ.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні наукових досліджень стосовно виокремлення особливостей вербалізації концепту ЖИТТЯ в сучасній китайській мові (на матеріалі фразеологізмів чен'юй).

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукової роботи можуть бути використані в навчальному процесі в профільних закладах вищої освіти; для підготовки спецкурсів і спецсемініарів, на практичних заняттях.

Робота містить вступ, три розділи, висновок, список використаної літератури.

У Вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, з'ясовано методи дослідження.

У Розділі 1 «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ» досліджено основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»; генезіс розвитку категорії «концепт» в лінгвістиці; дискусійні аспекти дослідження концепту ЖИТТЯ в сучасній лінгвістиці.

У Розділі 2 «МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ ЖИТТЯ В КИТАЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ» досліджено концепт ЖИТТЯ як найважливішу лінгвокогнітивну структуру мовної картини світу у сучасній китайській мові; структуру концепту ЖИТТЯ (сегменти та периферії інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові.

У Розділі 3 «ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ» досліджено одиниці фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові; взаємодію з фразеологічними одиницями інших асоціативно-семантичних полів; особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові.

У Висновках викладено основні результати проведеного дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1 Понятійно-категоріальний апарат дослідження (основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»)

Все, що оточує нас, – матеріальна, соціальна, інтелектуальна культура і мистецтво – є результатом діяльності свідомості людини, її гносеологічної і аксіологічної практики з перетворення фізичного світу та самої себе. Не дивно, що нарешті в своїх сучасних дослідженнях людина спрямувала свій інтерес до розгляду сутності світу не зовнішнього, об'єктивного, а концептуального, що відображається в її свідомості на підставі наявних знань і уявлень про цей світ.

У лінгвістиці в рамках нової дослідницької парадигми – антропологічної – за останні 15-20 років з'явилося ціле покоління досліджень, метою яких є опис сутності концепту. Незважаючи на те, що єдиного визначення поняття *концепт* в концептології (як і в когнітивістиці), з яким би погоджувалися якщо не все, то хоча б більшість дослідників, поки що немає, кількість дослідницьких робіт з вивчення концепту не зменшується. Домінантою в дефініції *концепту* відзначається характер досліджуваної одиниці, що співвідносить її зі сферою людської свідомості. Автори окремих досліджень сходяться на думці, що *концепт* є ментальною одиницею, що представляє та/ або характеризує свідому діяльність людини, одним з секторів цієї діяльності – є сприйняття навколишньої дійсності.

Свідомість вважається родовою ознакою, яка приписується людиною самій собі, при цьому цей феномен виділяє її з іншого світу живої та неживої природи. У «Словнику філософських термінів» зазначається наступне: «Якщо розглядати свідомість як феномен, що вкорінений в психіці людини, то в ньому можна виділити два основних рівня: чуттєво-раціональний і емоційно-ціннісний» [96, с. 526]. Згідно функціональної концепції, яка використовувалася

в психології ще з часів К. Г. Юнга, свідомість представляється як процес постійного підключення наступного набору функцій і їх контамінації: відчуття, сприйняття, уявлення, запам'ятовування/засвоєння інформації, пам'ять/попередній досвід, мотивація/воля/інтерес або інтенція, рацію, оцінка та прагма.

З урахуванням прийнятих настанов концепт є ментальною, тобто мисленнєво-поведінковою, одиницею людської свідомості, що відображає фрагмент картини світу в процесі контамінації окремих функцій пізнавально-оціночної діяльності людини щодо навколишнього середовища. У лінгвістиці концепт як ментальна одиниця розглядається на мовному та текстовому матеріалі. З цієї причини в лінгвістичних дослідженнях розглядається не сам концепт, а засоби та способи його вираження, мовної та мовленнєвої матеріалізації (інакше – актуалізації, вербалізації, експлікації, репрезентації, об'єктивації та ін.). Ментальна одиниця ніколи не дорівнює мовної або мовленнєвої одиницям хоча б тому, що знакові системи, які ними представлені є різними.

Будь-яка знакова система диктує власні правила її використання, власні закономірності в процесі матеріалізації інформації, які можуть мати еквіваленти в інших знакових системах. Крім цього ментальна одиниця об'єктивується одночасно, як правило, засобами декількох знакових систем, що говорить про особливий характер картини світу (концептуальної картини світу, далі – ККС). ККС за ознакою створення/наявності є первинною на відміну від знакових систем (мовної, мовленнєвої, текстової, невербальної та ін.). За ознакою значущості, вагомості смислового обсягу ККС служить вихідною точкою і смисловою домінантою для інших картин світу, кожна з яких своїми способами і засобами строго регламентованого системного і функціонального інвентарю відтворює цей смисловий обсяг в рамках своїх обмежених можливостей. Однією з таких знакових систем виступає мова в широкому сенсі слова (і система мови, функціонування мовної системи в мовній діяльності, результатом якої є мова, мовна інформація, текст).

В останні роки поняття мовної картини світу (МКС) все більш активно використовується і розробляється в наукових лінгвістичних дослідженнях найширшого спрямування. Зростаючий інтерес до даного феномену викликаний тією обставиною, що МКС є одним з найбільш глибинних шарів картини світу в глобальному сенсі слова, під якою мається на увазі «впорядкована сукупність знань про дійсність, що сформувалася в суспільній (а також у груповій, індивідуальній) свідомості» [85, с. 51].

Картина світу є цілісним, глобальним образом світу, який є результатом всієї духовної активності людини. Вона виникає у людині в ході всіх її контактів зі світом і уявлень про світ. Якщо світ – це людина і середовище в їх взаємодії, то картина світу – це «результат переробки інформації про середовище і людину» [112, с. 5]. Насправді, ця загальна картина світу «присвоюється» і засвоюється людиною через мовну картину світу: «вся структура мови може зіставлятися зі структурою світу ...; картина світу як сукупність знань людини про світ підміняється картиною світу, яка існує в мові, тобто «мовною картиною світу» [49, с. 23].

Безсумнівно, в руслі сучасної когнітивно-орієнтованої лінгвістики нову інтерпретацію і творчий розвиток знайшли ідеї видатного німецького вченого XIX століття В. фон Гумбольдта, який є творцем унікальної “філософії мови”. На його думку, мислення людини та її уявлення про мир визначаються конкретною мовою. Різне членування світу мовою виражається в тому, що для вираження одних і тих же понять одна мова шукає окремі слова, а інша – описові засоби. Кожна мова має специфічну для неї внутрішню форму, яка проявляється в категоризації світу межами значень слів, що складають словник цієї мови, а також граматичні категорії [29].

Грунтовний внесок в поняття мовної картини світу також внесли творці гіпотези лінгвістичної відносності – американські лінгвісти Е. Сепір і Б. Уорф. Основу цієї гіпотези становить переконання, що мова наділяється величезною владою над людиною і визначає характер мислення людини, спосіб пізнання

людиною дійсності і детермінує в кінцевому підсумку поведінку людини і ширше – культуру суспільства. «Ми бачимо, чуємо і взагалі сприймаємо світ саме так, а не інакше, головним чином завдяки тому, що наш вибір при його інтерпретації зумовлюється мовними звичками нашого суспільства» – пише Сепір [94, с. 261]; Відповідно до цієї гіпотези, людина бачить світ так, як вона говорить. Тому люди, які говорять різними мовами, бачать світ по-різному. Кожна мова відображає дійсність тільки у властивий їй спосіб, отже, і мови розрізняються власними «мовними картинами світу».

Однак, визнаючи Е. Сепіра та Б. Уорфа як авторів глибокої та тонко розробленої концепції мовної картини світу, ми все ж таки не можемо погодитися з їх твердженням про те, що в процесі пізнання ніхто з нас не в змозі звільнитися від тиранії нашого мови, на чому і наполягав Е. Сепір, який, зокрема, писав: «Значення не стільки відкриваються в досвіді, скільки накладаються на нього в силу тієї тиранічної влади, яку має мовна форма над нашою орієнтацією в світі» [94, с. 117].

На феномен мовної картини світу звернуло увагу багато лінгвістів сучасності, які відзначають, що термін «мовна картина світу» – це просто метафора. Метафорична природа поняття МКС призвела до різноманіття смислів, тлумачень у визначенні даного терміну. Так, МКС, за визначенням Г. В. Колшанського, – «це те чи інше уявлення людини про певні явища життя, які сформувалися у неї в результаті її життєвого досвіду ... Картина світу рівнозначна сукупності знань про світ, філософське розуміння світу» [49, с. 2]. Дослідниця Піменова М.В. розуміє МКС як «сукупність знань про світ, які відображені в мові, а також способи одержання та інтерпретації нових знань» [83, с. 9]. В. І. Карасик – як «цілісну сукупність образів дійсності в колективній свідомості» [42, с. 88].

Мовна картина світу (далі – МКС) та немовні картини світу є різними способами об'єктивації, проявами ККС. Кожна з них має власний інструментарій, інвентар відповідних засобів, що використовуються для прояву

концептуального «бачення» світу: мова, жести, міміка, рухи тіла, пози, символи, артефакти, одяг, ритуали та ін. Вони представляють різні культурні сфери в загальній людській культурі, постійно співіснують та проявляються одночасно з різним ступенем об'єктивації в кожному конкретному акті рефлексії людини на навколишній світ і на себе, як представника цього світу. Окремо вони розглядаються лише в дослідницькій практиці, яка більшою мірою може кваліфікуватися як особливий акт власної рефлексії людини [115, с. 579-590]. Всі культурні сфери є продуктом людської діяльності, суть процесу перенесення із ККС в інші картини світу, які в такому випадку можуть характеризуватися як метафоричні системи по відношенню до ККС.

Як результат рефлекторної діяльності свідомості людини на навколишнє середовище, ККС виражена вербально та невербально сама є метафорою, системою уявлень навколишнього середовища, що сформувалася протягом всієї історії розвитку людського соціуму. ККС відрізняється метафізичним характером і є сукупним відображенням об'єкта сприйняття. Об'єктом людського сприйняття виступає навколишнє середовище, до якого належить і сама людина, тобто людина в цьому сукупному психофізичному процесі виконує три функції: суб'єкта сприйняття світу, об'єкта як частини цього світу і інструменту матеріалізації сукупного образу об'єкта сприйняття. На підставі вищевикладеного можна зазначити, що ККС не дорівнює і не є тотожною об'єкту сприйняття – докільню, а є лише його метафорою.

Термін «картина світу» відноситься до числа фундаментальних понять, в центрі яких знаходиться людина та її буття, взаємовідношення людини зі світом, найважливіші умови її існування в світі. Цей термін одним з перших на початку ХХ століття почав вживати Г. Г. Герц в галузі фізики. У філософію його ввів К. Ясперс, в логіко-філософське споживання – А. Вітгенштейн, в антропологію та лінгвістику – Л. Вайсгербер. Цей термін набув широкого поширення в сучасному науковому пізнанні. За М. Хайдеггером, «картина світу, за своєю

суттю зрозуміла, означає не картину, яка зображує світ, а світ, зрозумілий як картина» [109, с. 103].

У книзі «Роль людського фактора в мові: мова та картина світу» під КС розуміється глобальний образ світу, що лежить в основі світогляду людини, репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні їх носіїв і є результатом всієї духовної активності людини. КС як «суб'єктивний образ об'єктивної реальності, не перестаючи бути відображенням реальності, матеріалізується в знакових формах» [92, с. 21]. Відзначається, що вона має «двоїсту природу як невизначений елемент свідомості та життєдіяльності людини, об'єктивується у вигляді знакових форм, що залишаються людиною в процесі життєдіяльності». КС створюється в результаті двох різних процедур: 1) експлікації та осмислення образів світу, що лежать в основі життєдіяльності; 2) «розробки нових образів світу, що здійснюються в ході спеціальної рефлексії, що має систематичний характер». Відзначається, що «функції КС впливають з природи і призначення в людській життєдіяльності світогляду людини, складовою частиною якого вона є» [92, с. 24- 25].

М. В. Піменова під КС розуміє «сукупність знань і думок суб'єкта щодо об'єктивної реальної або мислимої дійсності» [83, с. 118]. З точки зору В. А. Маслової, КС – це «результат переробки інформації про середовище і людину. Вона може бути представлена за допомогою просторових, тимчасових, кількісних, етичних та інших параметрів. На її формування впливає мова, традиції, природа і ландшафт, виховання, навчання та інші соціальні чинники» [69, с. 64]. На думку Г.В. Колшанського, «мова на одному етапі свого розвитку не виступає в якості самостійної креативної сили і не створює своєї власної картини світу, вона лише фіксує концептуальний світ, первісним джерелом якого є реальний світ» [49, с. 15]. КС – це відображення реального світу в свідомості людини. З.Д. Попова та І.А. Стернін визначають КС як «впорядковану картину знань про дійсність, що сформувалася в суспільній (а також груповій, індивідуальній) свідомості» [85, с. 4].

У лінгвістиці ХХ ст. існує певна градація КС: наукова, наївна, концептуальна, мовна. Наукову КС визначають як «систему знань, що синтезує результат дослідження конкретних наук свідомістю світоглядного характеру, що представляє собою цілісне узагальнення сукупного практичного і пізнавального досвіду людства» [46, с. 102]. У монографії «Душа і дух: особливості концептуалізації» пропонуються три тлумачення цього поняття: 1) «це система знань, отриманих в різних науках, це цілісний і узагальнений образ світу, що включає уявлення про природу, суспільство і людину»; 2) це «система уявлень про природу, що складається в результаті досягнень різних природничо-наукових дисциплін»; 3) це «вся сукупність і система знань в окремій науці, в якій фіксується цілісне бачення предмета даної науки, яке формується на певному етапі її історії і змінюється з переходом від одного етапу до іншого (тому існують такі терміни, як біологічна картина світу, фізична картина світу, мовна картина світу та ін.)» [76, с. 5-6].

Однією з форм КС є МКС. Ю.Д. Апресян підкреслює її донауковий характер, називаючи її наївною картиною [3, с. 57]. «У наївній картині світу відбивається вся сукупність духовного та матеріального досвіду людей, які розмовляють певною мовою. Наївні уявлення про світ фіксуються мовою і виразно відображають знання та культуру носіїв цієї мови» [82, с. 11]. А. В. Кравченко вважає, що МКС як герменевтичне поняття за своїм змістом ширше ніж поняття наївної КС. Під МКС він розуміє те, як «в мові відбивається бачення світу людиною, як особливості концептуалізації сутностей буття фіксуються в системі мови, в елементах її граматичної будови і лексикону» [56, с. 279]. У той же час автор підкреслює, що «істотною частиною МКС є система відносин між первинним, чуттєво опосередкованим знанням, і вторинним (власне науковим) знанням, синтезованим на основі сукупного емпіричного досвіду, тобто співвідношення конкретного та узагальненого» [56, с. 280]. З. Д. Попова та І. А. Стернін під МКС розуміють «сукупність зафіксованих в

одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу» [87; 49].

МКС інтерпретується як «сукупність знань про світ, які відображені в мові, а також способи одержання та інтерпретації нових знань. При такому підході мова – є певною концептуальною системою і засобом оформлення концептуальної системи знань про світ» [75, 87; 78]. В.В. Червоних уточнює, що «... МКС складається з «блоків» (понятійних, концептуальних), які зумовлюють наше бачення навколишнього світу, наше сприйняття і членування навколишньої дійсності, причому ці «блоки» імпліцитні та невідчутні, неусвідомлювані, як неусвідомлюване нами повітря, коли його достатньо і воно таке, до якого ми звикли» [60, с. 166]. Отже, у МКС міститься інформація, значима для людини. Г. В. Колшанський в продовження цієї думки пише про «необхідність говорити не про МКС, а про мовно-розумову картину світу, тому що є співвідношення «мовомислення-світ», а не «мова-мислення» [49, с. 37]. відзначається чітко виражена гендерна ознака в характеристиці МКС, а саме її «чоловічий характер». Л. А. Шарікова пише: «Дослідниками багатьох мов відзначається домінування «чоловічої МКС» над «жіночою» [116].

Г.А. Брутян стверджує, що МКС ширше концептуальної КС, оскільки це «інформація про зовнішній і внутрішній світ, закріплена засобами живих, розмовних мов». Концептуальна КС – це «не тільки знання, яке виступає як результат розумового відображення дійсності, а й підсумок чуттєвого пізнання, що міститься в логічному пізнанні» [14, с. 108]. У «Короткому словнику когнітивних термінів» наведено наступне визначення МКС: «це відображення в категоріях (частково в формах) мови уявлень даного мовного колективу про будову, елементи та процеси дійсності в її співвідношенні з людиною» [62, с. 90]. На думку В. Б. Касевич, КМ, «закодована засобами мовної семантики, з часом може стати тією чи іншою мірою реліктовою, що лише традиційно відтворює колишні опозиції в силу природної недоступності іншого мовного інструментарію. За допомогою останнього створюються нові смисли, для яких

старі виступають свого роду будівельним матеріалом, виникають розбіжності між архаїчною та семантичною системою мови та тією актуальною ментальною моделлю, яка дійсна для даного мовного колективу і проявляється в породжуваних ним текстах, а також в закономірностях його поведінки» [41, с. 125].

Можна провести паралель між мовною та національною КС. МКС формує тип ставлення людини до світу. Вона задає норми поведінки людини в світі, визначає його ставлення до світу. Таким чином, МКС являє собою сукупність знань про світ, тобто «за допомогою мови ми відображаємо світ. Саме відображаємо, а не описуємо або, точніше, не тільки описуємо, оскільки опис – це лише одна з форм мовного відображення світу» [89, с. 110].

Таким чином, МКС і ККС тісно взаємопов'язані, вони несуть певні знання соціуму про предмети об'єктивної дійсності, представляючи рівень народного знання про навколишній світ. З точки зору З. Д. Попової та І. А. Стерніна, ККС і МКС «пов'язані між собою як первинне і вторинне, як ментальне явище і його вербальне вираження, як зміст поняття і засіб доступу дослідника до цього поняття» [87, с. 8].

Картина світу та її варіанти досліджуються з точки зору механізмів її формування та національно-культурної специфіки.

У сучасній лінгвістиці також заслуговують на увагу дослідження концептосфери, яка розуміється як сукупність концептів. Однак серед вчених немає єдності в розумінні концепту, що обумовлено абстрактним характером даного явища. Зіставивши вживання терміна концепт в різних мовах у різні епохи, В.З. Дем'яненко відзначає, що він у всіх мовах зберігає сему незавершеності.

У лінгвістиці вперше до даного терміну звернувся С.А. Аскольдів. У статті «Концепт і слово» вчений визначає його як «уявне освіту, яке заміщає нам в процесі мислення невизначену безліч предметів одного й того ж роду» [6]. Однак предметом дослідження концепт стає тільки починаючи з 1980-х рр.

Таким чином, концепт, по-перше, існує окремо для кожного основного (словникового) значення слова, по-друге, є «свого роду "алгебраїчним" виразом значення ("алгебраїчним виразом "або" алгебраїчним позначенням"), яким ми оперуємо в своїй письмовій та усній мові, бо охопити значення у всій його складності людина просто не встигає, іноді не може, а іноді по-своєму інтерпретує його (в залежності від своєї освіти, особистого досвіду, приналежності до певного середовища, професії та ін.)» [63]. Таким чином, концепт є результатом зіткнення значення слова з особистим досвідом.

Ю.Є. Прохоров в монографії «В пошуках концепту» виділяє наступні підходи у визначенні концепту:

«Що є Концептом?:

- лінгвокогнітивне явище (Кубрякова, 1996);
- психолінгвістичне явище (Залевська, 2001);
- абстрактне наукове поняття (Соломоник, 1995);
- базова одиниця культури (Степанов, 1997);
- лінгвокультурне явище (Слишкін, 2000; Карасик та ін., 2001)» [90, с. 20].

Найпоширеніша точка зору на концепт – визначення його як лінгвокогнітивного явища:

«Концепт (concept, Konzept) – термін, що застосовується для пояснення одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*) всієї картини світу, відображеної в людській психіці» (Кубрякова та ін.) [62, с. 90];

«Концепт – це змістовна сторона вербального знака (значення – одне або якийсь комплекс пов'язаних значень), за якою стоїть поняття (тобто ідея, яка фіксує суттєві властивості реалій і явищ, а також відносин між ними), що належить розумовій, духовній або життєво важливій матеріальній сфері існування людини, вироблене та закріплене суспільним досвідом народу, що

має в його житті історичні корені, соціально суб'єктивно осмислюється і – через призму такого осмислення є співвідносним з іншими поняттями»;

«Концепт – це завжди знання, структуроване у фрейм, а це значить, що воно відображає не просто суттєві ознаки об'єкта, а всі ті, які в даному мовному колективі заповнюються знанням про сутність. Концепт – це якийсь сенс, який виражається в лексемах природної мови» (Урисон) [108, с. 103];

«Концепт – це дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, що представляє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості та суспільства, а також несе комплексну, енциклопедичну інформацію про предмет або явище, про інтерпретацію даної інформації суспільною свідомістю» [87, с. 24];

«Концепт – це певне уявлення про фрагмент світу або частину такого фрагмента, що має складну структуру, виражену різними групами ознак, що реалізуються різноманітними мовними способами і засобами. Концептуальна ознака об'єктивується в закріпленій і вільній формах поєднань відповідних мовних одиниць - репрезентантів концепту. Концепт відображає категоріальні та ціннісні характеристики знань про деякі фрагменти світу. У структурі концепту відображаються ознаки, функціонально значущі для відповідної культури» [75, с. 10];

«Концепт – це дійсно якийсь сенс, розумовий образ досить широкого структурного діапазону: за горизонталлю – від узагальнених наочних образів до логічних понять; за вертикаллю – з різним ступенем вираження його глибинних смислових шарів» [2, с. 228];

«Концепти представляють собою ті ідеальні, абстраговані одиниці, смислами яких людина оперує в процесі мислення. Вони відображають зміст отриманих знань, досвіду, результатів всієї діяльності людини та результати пізнання ним навколишнього світу в вигляді певних одиниць, «квантів» знання. Людина мислить концептами» [11 с. 23-24];

«Концепт – будь-яка дискретна одиниця колективної свідомості, яка відображає предмет реального або ідеального світу та зберігається в національній пам'яті носіїв мови у вигляді пізнаного вербально позначеного субстрату» [7, с. 95];

«Національний концепт – найзагальніша, що максимально абстрагується, але конкретно репрезентується (мовною) свідомістю, що зазнала когнітивної обробки, ідея «предмета» в сукупності всіх валентних зв'язків, зазначених національно-культурним маркуванням» [59, с. 184];

«Концепт є сутністю, явищем якої виступає поняття», «як і будь-яка ідеальна сутність, концепт є нематеріальним, бо він нерухомий і позбавлений структури; він знаходиться поза ентелехії поведінки» [48, с. 404].

Таким чином, здійснивши аналіз термінологічних визначень поняття *концепт* у сучасній лінгвістиці, зроблено висновок, що єдиного визначення поняття *концепт* в концептології (як і в когнітивістиці), поки що немає. Домінантою в дефініції *концепту* відзначається характер досліджуваної одиниці, що співвідносить її зі сферою людської свідомості. *Концепт* є ментальною одиницею, що представляє та/ або характеризує свідому діяльність людини, одним з секторів цієї діяльності – є сприйняття навколишньої дійсності.

1.2. Генезис розвитку категорії «концепт» в лінгвістиці

На сьогоднішньому етапі розвитку мовознавства та когнітивної лінгвістики зокрема вивчення різних концептів є актуальним, тому що дозволяє створити певне уявлення про особливості мислення і концептуалізації світу того чи іншого народу.

Термін «концепт» є одним з ключових термінів когнітивної лінгвістики. На думку багатьох відомих когнітологів, цей термін сьогодні з повною впевненістю можна визначити як «модний». Про це свідчить наявність великої кількості дослідних робіт, присвячених вивченню феномена концепту в цілому

та аналізу особливостей різних концептів, що існують в концептуальних системах тих чи інших мов.

Першим серед вчених у вітчизняній лінгвістиці до вивчення концепту звернувся С.А. Аскольдів-Алексєєв. У 1928 році він писав: «Концепт є уявним утворенням, що заміщає нам в процесі мислення невизначену безліч предметів одного і того ж роду» [6]. Функція заміщення, на думку дослідника, є головною складовою концептів як «пізнавальних засобів» [6]. Саме в ній відображена природа і сутність концептів.

Дещо інший погляд з'являється в працях Д. С. Лихачова, який продовжив дослідження в галузі концептів. З його точки зору, концепт є «алгебраїчним» виразом значення ..., яким ми оперуємо у своїй письмовій та усній мові» [63]. Іншими словами, функцію заміщення концепт виконує не по відношенню до слова, а по відношенню до кожного з його словникових значень, причому до якого саме з'ясовується зазвичай з контексту. Виходить, що за кожним конкретним концептом може бути закріплено лише одне словникове значення.

Уявлення С.А. Аскольдова та Д. С. Лихачова про концепт лягли в основу сучасного осмислення даного терміну лінгвістами-когнітологами, а сам термін, незважаючи на неоднозначність його тлумачення, є одним з ключових когнітивної лінгвістики на даний момент її розвитку.

Відносно неоднозначної інтерпретації терміна заслуговує на увагу вислів А. А. Залевської, яка зазначає, що концепт – це сутність, що не піддається прямому спостереженню. Саме тому, обговорюючи питання концепту, важливо пам'ятати, що ми співставляємо лише наші гіпотези щодо того, чим, на нашу думку, може бути чи не бути концепт, проте жодне із запропонованих суджень не може претендувати на роль істини в останній інстанції [36].

Розглянемо точки зору відомих представників основних когнітивних шкіл лінгвістики щодо того, чим же є концепт. Так, досить загальний погляд на концепт присутній у визначенні А.П. Бабушкіна. Вчений розуміє концепт як «дискретну одиницю колективної свідомості, яка зберігається в національній

пам'яті носіїв мови в вербально позначеному вигляді» [7]. У даному трактуванні підкреслюється локалізація концепту – він існує в свідомості людини, його загальнонаціональний характер – він притаманний усім носіям мови, а також його мовне вираження – концепти об'єктивуються мовними засобами. Разом з тим дослідник вказує на те, що концепти перебувають у колективній свідомості, тобто на перший план виноситься їх національно-культурна специфіка, а не індивідуальний характер.

Карасик В.І. також вказує на те, що концепт виступає елементом свідомості людини, однак поряд з цим в пропонованому їм визначенні з'являється змістовна сторона концепту: «концепти – ментальні утворення, які являють собою значущі усвідомлювані фрагменти досвіду, що зберігаються в пам'яті людини [44]. Формування концептів є результатом отримання людиною досвіду різного плану, причому фрагменти досвіду втілюються в концепті в своїх типових рисах. Разом з тим, виходячи з визначення, концептами є саме ті утворення, які є важливими та значущими для людини і, як результат, зберігаються в його пам'яті.

Поняття концепт відповідає уявленню про ті сенси, якими оперує людина в процесах мислення та які відображають зміст досвіду та знання, зміст результатів усієї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді якихось «квантів» знання» [61]. Як видно з даного визначення, концептами є не просто фрагменти досвіду, а все ті смисли, які містять в собі всі знання і досвід людини в цілому. Дослідник також зазначає, що концепти «виникають в процесі побудови інформації про об'єкти та їх властивості, причому ця інформація може включати як відомості про об'єктивний стан справ в світі, так і відомості про уявні світи і можливий стан справ в цих світах» [61]. За допомогою концептів, таким чином, будується все мислення людини.

Важливість концептів для людського мислення також підкреслюється в дослідженнях З.Д. Попової і І.А. Стерніна. Під концептами вчені розуміють «комплексні дискретні одиниці свідомості, за допомогою яких здійснюється

процес людського мислення ... концепти виступають як одиниці зберігання людського знання» [86]. Вони включають всі ментальні ознаки того чи іншого явища, які відображені свідомістю народу на даному етапі його розвитку [102].

У концепції Т. А. Фесенко яскраво виражений зв'язок змісту концепту з перцепцією людини: «концепт існує в ментальній реальності людини (його свідомості) як сукупність знань та інформації про актуальний або ймовірний стан справ в реальному світі в контексті емоцій, переживань, асоціацій та ін.» [113]. Концепт, виходячи з цього, носить збірний характер, а його наповнення відрізняється певною суб'єктивністю, тому що процес сприйняття та пізнання навколишньої дійсності людиною не позбавлений емоційно-оцінної специфіки.

Залевська А.А. також підкреслює перцептуальну сторону концепту: «це ментальне утворення, що має конвенціональну природу, схематично відображає логічну послідовність думок, уявлень, понять індивіда про певні фрагменти дійсності, «пропущені» крізь його ціннісно-нормативну систему, що несе відбиток його суб'єктивної концептосфери та має вербальну форму вираження в мові» [36].

Інтерпретація концепту, надана М.В. Піменовою відрізняється спрямованістю на внутрішню структуру концепту. Дослідниця відзначає, що структура концепту складна і представлена різними ознаками: «це якесь уявлення про фрагмент світу або частини такого фрагмента, що має складну структуру, виражену різними групами ознак, що реалізуються різноманітними мовними способами і засобами» [76]. «Концепт – це національний образ, ідея, символ, ускладнений ознаками індивідуального уявлення» [75].

На основі наведених вище визначень концепту, сформульованих провідними когнітологами, можна зробити висновок, що концепти є комплексними дискретними одиницями свідомості, що здійснюють процес людського мислення та містять знання й досвід людини про об'єктивний і можливий стан справ в перцептуальному контексті, а також ментальні

утворення, які мають складну структурою, представлену рядом ознак, актуалізованих різними мовними засобами і способами.

Як будь-яке складне утворення, концепт має свою структуру. Однак на увазі його активної динамічної ролі в процесі мислення, говорити про те, що концепт представлений жорсткою і упорядкованою структурою, що не зовсім правомірно. Концепт «весь час функціонує, актуалізується в різних своїх складових частинах і аспектах, з'єднується з іншими концептами і відштовхується від них, в цьому і полягає сенс мислення» [103].

При цьому необхідно зазначити, що структура різних концептів неоднакова, ми можемо говорити лише про однакові принципи їх організації. Це обумовлено тим, що різноманітні концепти є відображенням різних фрагментів дійсності, які неоднакові за своєю природою [45].

Піменова М.В. визначає структуру концепту як «сукупність узагальнених ознак, необхідних і достатніх для ідентифікації предмета або явища як фрагмента картини світу» [75].

Когнітивні ознаки, що входять до структури концепту, відрізняються різним ступенем яскравості (актуальності) для свідомості народу. За цим параметром можна аналізувати і порівнювати різні концепти як всередині однієї національної концептосфери, так і в умовах зіставлення двох різних концептосфер - національних, вікових, гендерних та ін. [102].

Концептуальна структура складається з базових (первинних) і образних (вторинних) ознак [76].

Базові ознаки формуються двома видами ознак: мотивуючими і понятійними. Мотивуюча ознака лежить в основі номінації того чи іншого концепту, тобто мотивуючою називається така ознака, яка вистпає підставою для іменування якогось фрагмента світу, це внутрішня форма слова» [77].

Степанов Ю.С. зауважує, що мотивуюча ознака або внутрішня форма слова відкривається лише дослідникам, проте це не означає, що цей шар змісту

концепту взагалі не існує: «він існує опосередковано, як основа, на якій виникли і тримаються інші ознаки» [100].

У концепті може бути кілька мотивуючих ознак. Це головним чином залежить від часу появи слова в мові. Як зазначає М.В. Піменова, «чим старішим є слово, тим більше мотивуючих ознак у концепті, який переходиться за цим словом» [77].

Понятійні ознаки актуалізуються в словникових дефініціях відповідної лексеми – репрезентанта концепту – «у вигляді семантичних компонентів (сем), а також в системі синонімів» [76]. Однак аналіз тлумачень лексичної одиниці не може повною мірою розкрити структуру досліджуваного концепту. Це пов'язано з тим, що в словниках представлена лише деяка частина наших знань про світ. Основна ж частина цих знань об'єктивується за допомогою вторинних ознак, які включають нові характеристики, що з'являються як результат взаємодії індивіда з навколишньою дійсністю.

У визначеннях концепту, представлених І. А. Стерніним та З.Д. Поповою, мотивуючі та понятійні ознаки концепту становлять його базовий шар або ядро. Це первинні найбільш яскраві образи, з найбільшою чуттєво-наочною конкретністю [86]. Базовий шар може вичерпувати зміст концепту, якщо концепт відображає конкретні відчуття, або концепт представлений у свідомості дуже примітивно мислячих індивідів [103].

На відміну від мотивуючих і понятійних ознак, тобто ознак первинних, вторинні ознаки виявляються не на матеріалі словників, а при роботі з фактичним матеріалом. Вони інакше називаються подібними ознаками, тому що різні сфери дійсності сприймаються людиною крізь призму інших сфер.

Знову звернувшись до визначення концепту, можна зробити висновок, що подібні ознаки складають периферію концепту. Це найбільш об'ємна частина концепту. Стернін І.А. інакше називає її інтерпретаційним полем, визначаючи останнє як «сукупність слабо структурованих предикацій, що відображають

інтерпретацію окремих концептуальних ознак і їх поєднань у вигляді тверджень, установок свідомості, що впливають в даній культурі із змісту концепту» [103].

Когнітивні шари, тобто базовий шар концепту та його периферія, формуються, таким чином, за допомогою когнітивних ознак. Самі шари також отримують статус когнітивних саме тому, що вони відображають певний результат пізнання зовнішнього світу.

Крім мотивуючої, понятійної та образної ознак, що входять в структуру концепту, М.В. Піменова також виділяє функціональні ознаки (визначаються за ознаками практичного застосування референта, який переходується за концептом), ціннісні ознаки (актуалізуються як у вигляді конотацій, так і в поєднаннях зі словом, що об'єктивують його) і символічні ознаки (виражають складні міфологічні, релігійні або інші культурні уявлення, закріплені за словом – репрезентантом концепту) [81]. Структура концепту, таким чином, може бути представлена кількома класами ознак.

Як вже зазначалося вище, структура концепту може бути обмежена лише базовими ознаками, а інші когнітивні ознаки в його структурі можуть бути відсутні. Однак, як підкреслює І.А. Стернін, важливим тут є саме те, що «базовий когнітивний шар з чуттєво-образним ядром у кожному концепті, «інакше концепт ... не може функціонувати як розумова одиниця» [103].

Концепт має різнорівневу представленість у мові. Це пояснюється тим, що, він є складним комплексом когнітивних ознак, концепт актуалізується не тільки мовними, а й іншими способами. Найбільш інформативним з цієї точки зору є лексичний рівень: саме на рівні лексики концепт розкривається найбільш повно.

Невипадково З.Д. Попова і І.А. Стернін визначають когнітивну лінгвістику в цілому як «лінгвістичний напрям, що вивчає КОНЦЕПТ як одиницю свідомості людини за допомогою лінгвістичних методів, тобто через мовні засоби об'єктивації концептів» [86]. Кінцевою метою концептуального аналізу є реконструкція (моделювання) концепту як розумової одиниці.

Методика опису концепту включає в себе кілька етапів. Перш за все це аналіз словникових даних, що дозволяє виявити ту частину структури концепту, в яку входять мотивуючі та понятійні ознаки. Однак дані, отримані на основі цього етапу когнітивного аналізу, носять обмежений характер, тому що, як позначалося вище, внутрішня форма слова-репрезентанта концепту і його словникові значення не відображають повною мірою знання та уявлення людини про навколишню дійсність.

Головним і найбільш трудомістким в когнітивному аналізі є етап виявлення і опису вторинних когнітивних ознак. Це забезпечується шляхом спостережень за фактичним матеріалом, тому що саме в живій мові закріплена основна частина архаїчних ознак.

Особливий інтерес представляє вивчення концептів внутрішнього світу. Внутрішній світ людини – це психічні складові: волевиявлення, характер, емоційні особливості та ментальні здібності, прагнення, ставлення до людей і до себе, смаки й уподобання [75].

Концепти внутрішнього світу відносяться до абстрактних номінацій, вони відносяться до явищ «метафізичних, ірреальних» [76]. Бабушкін А.П. зазначає, що концепти абстрактних імен не носять фіксованого характеру, вони «текучі, більш індивідуальні, мають оціночний характер і визначаються морально-етичними нормами та традиціями соціуму» [7].

З огляду на той факт, що внутрішній світ людини – це сфера ірреального, дослідження концептів внутрішнього світу носить особливий характер. Описуючи невидиме, метафізичне, людина не винаходить нові знаки, а користується вже існуючими та відомими як їй самій, так й іншим носіям цієї мови. Внутрішній світ людини співвідноситься зі світом фізичним, який людина виявляє навколо себе. Це призводить до того, що концепти внутрішнього світу зазвичай представлені в мові за допомогою метафор.

Метафора виявляється важливим механізмом, за допомогою якого ми розуміємо абстрактні поняття, що відносяться до сфери внутрішнього світу

людини. Однак, коли мова йде про опис таких сутностей, метафора мислиться саме як концептуальна, а не мовна.

За словами А. Ченки, «в когнітивних дослідженнях прийнято відрізнити метафору як термін від метафоричного вираження ... концептуальна метафора – це спосіб мислити про одну галузь крізь призму іншої» [110].

Це «одна з форм концептуалізації, когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття і без якого неможливо отримання нового знання» [61].

В основі концептуальних метафор знаходяться когнітивні моделі. Під когнітивної моделлю М.В. Піменова розуміє «деякий стереотипний образ, за допомогою якого організовується досвід, знання про світ» [79]. Всі когнітивні моделі знаходять своє відображення в мові, носії якої вживають їх для опису актуальних подій. «Когнітивні моделі визначають концептуальну організацію нашого досвіду, наше до нього відношення, а також те, що ми бажаємо висловити» [80].

Таким чином, концепт відноситься до ключових термінів когнітивної лінгвістики. Концепт існує на рівні людської свідомості і мислення. Він має складну структуру, яка представлена рядом концептуальних ознак, актуалізуються за допомогою мовних засобів. Концепти внутрішнього світу описуються за допомогою концептуальних метафор.

1.3 Дискусійні аспекти дослідження концепту ЖИТТЯ у сучасній лінгвістиці

Для уточнення значень слова «життя» розглянемо трактування цієї категорії в філософії. У «Філософському енциклопедичному словнику» [114] наведено таке визначення: «життя – це як світ організмів (тобто рослини, тварини, людина) відрізняються від решти дійсності ... Таким є головний сенс цього слова» [114, с. 158-159]. На цьому загальному визначенні поняття життя виводиться кілька більш спеціальних значень:

«1. Природничо-науковий та біологічний сенс життя тотожний поняттю органічного явища. Життя (згідно С.Е. Расселу) принципово відрізняється від органічного явища своєю спрямованістю. Таке трактування життя є характерним для біології як наукової дисципліни і для матеріалістичної картини світу в цілому.

2. Метафізичний сенс життя – основний мотив споглядає світ мислення як зміст переживань людини, як доля взагалі. Це філософський погляд на проблему життя, для якого властива постановка питань про сенс, цінності та цілі життя. Таке прочитання життя виходить на перший план в таких філософських напрямках як філософія життя та екзистенціалізм, але в той же час відповіді на ці питання в тій чи іншій формі присутні в будь-якому філософському вченні.

3. Психологічний сенс життя характеризується своєю природною впорядкованістю. В цьому розумінні гештальт-психологія відкидає грубо матеріалістичне трактування життя, так як останнє виходить з принципу безладу в природному, який повинен бути перетворений на порядок або функціонуючий організм тільки посередництвом впливу особливих сил.

4. Історико-культурний зміст позначає «духовне життя», наявність ідей в світовій історії, ідейний зміст думок і вчинків. У цьому значенні духовне життя нерозривно пов'язане з поняттями історії та культури.

5. Біографічний сенс «життя однієї людини» має на увазі єдність її тілесно-духовного становлення, поведінки та долі в світі, від народження і до смерті» [114, с. 158-159].

А. Конт-Спонвіль розглядає життя як спосіб продовження існування, який включає в себе «розвиток (зростання), відновлення (обмін з навколишнім середовищем за допомогою харчування, дихання, фотосинтезу та ін.), адаптацію та прагнення до відтворення» [50, с. 187]. Далі він уточнює своє визначення: «Жити означає робити життєві зусилля. Тверде бажання буття – ось що таке справжній смак до життя» [50, с. 187]. Слово життя позначає також

тривалість цього зусилля, тобто час життя, існування від народження до смерті. А. Конт-Спонвіль зауважує, що цінність життя визначається не стільки тривалістю цього проміжку, скільки тим, що його заповнює. Мета життя більшості людей – «щастя, а не його тривалість, норма їх життя – людяність, а не здоров'я» [50, с. 187].

Неможливо, описуючи концепт «життя», не підкреслити досить важливий в ментальному плані сенс, що являє сакральний характер досліджуваної сутності. Слово життя саме по собі явище унікальне, так як воно не просто позначає факт існування, а й висловлює ідею вічності. Представлене слово, якщо виходити з тих же позицій синкретизму, набувало сенсу «панацея», тобто означало те, що давало й підтримувало життя. Сакралізація семантики очевидна. Характер такого розуміння обумовлений міфопоетичною традицією, яка є опосередкованою, представляючи необхідний символічний епеоп слова: «що є в тварі живе, що оживляє плоть, що утворить земне життя». Опозиція «життя – смерть», сутність, яка втілює в міфопоетичну традицію всеєдність сакрального і фізичного світів.

Таким чином, специфіка концепту «життя» в мовній картині полягає в прозорості значення ноумена та його дериватів. Важливим є те, що, якими б не були похідні від цієї лексеми, етімон буде явно вказувати на поняття, що є гіперонімом родового сенсу, символом, визначальним суть явища. У зв'язку з цим двохплановість семантики слова життя очевидна, так як, з одного боку, життя це фізичне існування; з іншого – категорія, що служить основою духовного буття людини. Синтез цих двох планів, передбачає за визначенням, виражається в рефлексії пізнання самого життя і обумовлений внутрішньо/зовнішньою природою «подразника», який в свою чергу є важливим чинником в осягненні таємниць побуту і буття, життя як такого і смерті як необхідного її етапу.

Життя також є прикордонним «станом», що є не тільки константою, домінантою буття, але і властивістю, якістю, визначальним в людській

свідомості або небуття, усвідомлюване людиною як щось більше, ніж просто земне існування. У зв'язку з цим ідеал життя вічного є явищем унікальним. Це мірило, константа, яка визначає в людській свідомості або небуття, або безсмертя. Незалежно від конфесійної приналежності цей феномен сакральний і універсальний одночасно для всіх культур. Ця ідея багатогранна і умовно пізнавана, бо гносеологія зі своїм інструментарієм в повній мірі не може розкрити концепт «життя». Звісно ж важливим в цьому випадку те, що концепт розглядається не як елемент суто когнітивного плану, а як одиниця ментальності, що виражає системну єдність і синтезує різнорівневі складові сугестивного, концептуального і ментального.

Велика кількість фразеологічних зворотів, надчастотний та великий потенціал до сполучуваності з іншими лексемами, здавалося б, досить монолітно повинен представляти досліджувану лексему життя, проте уривчастість і мозаїчність цих даних підтверджує думку про те, що концептуальна структура лексеми життя не є цілісною. Така розбіжність смислів, до речі, обумовлена давнім походженням досліджуваного слова-концепту. У зв'язку з цим необхідно відзначити той факт, що детальний розгляд всіх найбільш важливих одиниць ментального плану видає результат, який виявляє цілий конгломерат символічних змістів, що росте, як нам представляється, завдяки поверхневим і глибинним взаємодіям на семантичному і ментальному рівні.

Висновки до першого розділу

У Розділі 1 «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ» було досліджено основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»; генезіс розвитку категорії «концепт» в лінгвістиці; дискусійні аспекти дослідження концепту ЖИТТЯ в сучасній лінгвістиці та зроблено наступні висновки:

1. Таким чином, ми дослідили категорії лінгвістики в рамках антропологічної дослідницької парадигми. Незважаючи на те, що єдиного визначення поняття *концепт* в концептології (як і в когнітивістиці), поки що немає, кількість дослідницьких робіт з вивчення концепту не зменшується. Домінантою в дефініції *концепту* відзначається характер досліджуваної одиниці, що співвідносить її зі сферою людської свідомості. *Концепт* є ментальною одиницею, що представляє та/ або характеризує свідому діяльність людини, одним з секторів цієї діяльності – є сприйняття навколишньої дійсності.

2. Концептуальна картина світу (ККС) за ознакою створення/наявності є первинною на відміну від знакових систем (мовної, мовленнєвої, текстової, невербальної та ін.). За ознакою значущості, вагомості смислового обсягу ККС служить вихідною точкою і смисловою домінантою для інших картин світу, кожна з яких своїми способами і засобами строго регламентованого системного і функціонального інвентарю відтворює цей смисловий обсяг в рамках своїх обмежених можливостей.

3. Мовна картина світу (МКС) є одним з найбільш глибинних шарів картини світу в глобальному сенсі слова, під якою мається на увазі впорядкована сукупність знань про дійсність, що сформувалася в суспільній (а також у груповій, індивідуальній) свідомості.

4. У лінгвістиці ХХ ст. існує певна градація картин світу: наукова, наївна, концептуальна, мовна. Наукову картину світу визначають як систему знань, що синтезує результат дослідження конкретних наук свідомістю світоглядного

характеру, що представляє собою цілісне узагальнення сукупного практичного і пізнавального досвіду людства.

5. Таким чином, специфіка концепту «життя» в мовній картині полягає в прозорості значення ноумена та його дериватів. Важливим є те, що, якими б не були похідні від цієї лексеми, етімон буде явно вказувати на поняття, що є гіперонімом родового сенсу, символом, визначальним суть явища. У зв'язку з цим двохплановість семантики слова життя очевидна, так як, з одного боку, життя це фізичне існування; з іншого – категорія, що служить основою духовного буття людини. Синтез цих двох планів, передбачає за визначенням, виражається в рефлексії пізнання самого життя і обумовлений внутрішньо/зовнішньою природою «подразника», який в свою чергу є важливим чинником в досягненні таємниць побуту і буття, життя як такого і смерті як необхідного її етапу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ» В КИТАЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

2.1. Концепт ЖИТТЯ як найважливіша лінгвокогнітивна структура мовної картини світу у сучасній китайській мові

Мовна картина світу (МКС) історично формується в повсякденній свідомості того чи іншого мовного колективу та відображає в мові сукупність уявлень в світі, певний спосіб концептуалізації дійсності [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 63]. У МКС міститься значна інформація про систему цінностей нації, мовної спільноти, про особливості бачення та світогляду окремої людини та суспільства в цілому.

МКС, як одне з базових понять лінгвокультурології, є головним способом вираження концептуальної картини світу. Для того щоб ефективно реконструювати МКС, потрібно проаналізувати національно-культурні концепти. Дослідження концептів є одним з провідних напрямків досліджень в сучасній лінгвістиці. У лінгвокультурології концепт узагальнює в цілому відносини мови, свідомості та культури; він діє як основний культурний осередок, представляючи собою загальні компоненти концептуальної картини світу [9, с. 105].

Концептуальний аналіз звертається до актуальних значень концепту, розкриваючи глибинні смисли, що зберігаються в культурній пам'яті нації і демонструючи своєрідність національної концептуальної картини світу. Концепт – це ніби то згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини [31, с. 3-11].

Поняття ЖИТТЯ вважається одним з найважливіших понять людської культури. Більш того, ЖИТТЯ, на думку багатьох вчених, – одне з ключових понять ментальності. Воно, як і інші найважливіші культурні концепти культури, допомагає нам зрозуміти сутність нації, мовної спільноти, розкрити нову наукову МКС.

У мовній картині світу (МКС) концепт ЖИТТЯ є відображенням національної ментальності, це проявляється в різних аспектах національної культури, наприклад в повсякденній поведінці, у міфах, звичаях, релігії. Концепт «життя» є дзеркалом МКС [33].

Узагальнюючи погляди різних авторів з приводу мови та мислення, можна зробити наступні висновки: 1) результат розумових процесів історично репрезентується в мовних знаках; 2) зовнішні причини (соціальні та економічні) сприяють природній динаміці процесів мислення в різні епохи; 3) навіть незначні трансформації в понятійній системі людини, обумовлені її розумовою діяльністю в різних умовах проживання та виживання, репрезентуються у відповідних мовних знаках.

Протягом чотирьох тисячоліть своєї історії Китай підтримує безперервну письмову традицію [99, с. 532]. Взагалі, для китайської культури ключовим моментом є постійне звернення до традиції, на відміну від культур Заходу, для яких знання – це самостійна критично-дослідницька процедура [24, с. 120]. Цим пояснюється, наприклад, те, що найдавніші пам'ятки писемності Китаю не перекладаються сучасною китайською мовою, а інтерпретуються в коментарях.

Європейська культура передбачає існування лінійного часу, тоді як для китайців час є циклічним. Тань Аошуань зазначає, що в китайській культурі замкнуте уявлення про простір і світ корелює із замкнутим уявленням про історичний час, що відраховується згідно зміні поколінь [104, с. 40].

Дана циклічність знайшла своє відображення також у мові. На основі аналізу того, як організовані параграфи тексту в межах одного письмового твору, продемонстрована структура людської думки, обумовлена природою рідної культури. Носії більшості азійських мов мають тенденцію розвивати аргументи відповідно до спіралі, розширюючи та поглиблюючи їх з кожним наступним витком, що сприяє, на їхню думку, проникненню в глиб описуваного явища [34, с. 79]. В. П. Кохановський, В.П. Яковлев зазначають, що логіка традиційного

китайського мислення прагне функціонувати концентрично – шляхом виділення центрального поняття та підлаштування до нього ряду зіставлень [54].

Ієрогліфічне письмо не залежить від змін у вимові протягом століть, його по праву можна назвати інструментом культури.

Саме тому вивчення ієрогліфічної писемності є важливою умовою для розуміння мислення, концептуальної та мовної картин світу китайців, які ілюструють два способи передачі досвіду – письмовий та усний. Виходячи з цього, можна говорити про специфіку мовної картини світу, переданої в дискурсі та в ієрогліфах. Цей факт створює велику проблему для тих, хто вивчає китайську мову, так як вимагає розуміння того, що картина світу репрезентована і в знаку, і в дискурсі (у мові). Ієрогліф в будь-якому контексті передає специфіку концептуальної та мовної картин світу. Отже, в процесі освоювання китайської мови важливо усвідомити закономірності писемності та дискурсу, а також навчитися сприймати сенс висловлювання з орієнтацією на контекст.

Вивчаючи китайську мову, можна розглядати ієрогліфи виключно як знаки письмової фіксації слів, проводячи аналогії з українською мовою. Крім того, поширення комунікативної методики відсунуло на другий план навчання писемності. Однак, на наш погляд, ієрогліф слід розглядати як автентичний ілюстративний матеріал, який демонструє особливості мислення китайців, так як він, «за своєю природою є мальовничим зображенням, що зберіг за собою всі властивості художнього образу» [57, с. 323]. Кожен ієрогліф має великий понятійний ареал, тому слово, що виражене ієрогліфом, є багатогранним і вимагає осмисленого перекладу. Навіть, в назві Китайської народної республіки (中华人民共和国) слово «республіка» передається ієрогліфами 共和国, значення яких є семантично багатшим, ніж переклад. Вважаючи 共和 визначенням до слова «державна», можна перевести його як «державна загальної згоди». Таким чином, у китайській мові слово «республіка» не тільки позначає дане державне утворення, а й підкреслює його гармонійний характер.

На думку Тан Аошуань, завдяки аморфності і дискретності знакової системи китайської мови щодо форми і звучання можна говорити про раціоналістичне мислення китайців [104]. З цього ж приводу Е. Л. Головльова каже, що мислення представників китайської культури більшою мірою є асоціативним, таким що прагне не стільки до того, щоб пояснювати щось шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків, скільки до того, щоб розкрити взаємозалежність, співвіднесеність, корелятивність речей, явищ [24, с. 120].

Представники китайського етносу бачать світ як гармонійно функціонуючий «організм». Всі об'єкти, якості, сила, явища групуються за ознаками подібності та подоби в певні «корелятивні» ряди. Принцип об'єднання понять відбився і на китайській писемності. Як відомо, ієрогліф – це комплекс графічних елементів, розташованих в певному порядку в формі квадрата, що створює цілісність сприйняття. Переважну більшість ієрогліфів утворено шляхом приєднання ієрогліфічного елемента, що відокремлював даний знак від його прототипу. Вони поділяються на групи: природа (небо, земля, тваринний світ, рослинний світ), людина (повне зображення, часткове зображення, колір, смакові відчуття та ін.), творіння людини (інструмент, зброя, транспорт, предмети ритуалу, споруди та їх елементи). «Любов до інструментів упорядкування світу пронизує весь культурний пласт китайської цивілізації» [104, с. 71].

Таким чином, формування вторинної мовної та когнітивної свідомості, які лежать в основі успішного здійснення акту міжкультурної комунікації з представниками китайської культури, можливо лише завдяки залученню до мовної та концептуальної картин світу китайців. При цьому важливою складовою є знайомство з особливостями когнітивної бази, «структурованою сукупністю обов'язкових знань ... лінгвокультурного суспільства» та розумових процесів носіїв китайської мови.

2.2. Методологічні засади дослідження концептів у сучасній лінгвістиці

В.І. Карасик визначає концепт як «квант знання, що переживається». Його школою лінгвоконцептологічних досліджень створено методику вивчення структури концепту, згідно з якою концепт - це багатовимірне утворення, що має три складові: понятійну, образну та ціннісну. Образна складова ділиться, у свою чергу, на образно-перцептивну, яка вичленовується з описових контекстів та образно-метафоричну, яка пізнається через когнітивні метафори. Ціннісна складова - найважливіша у структурі концепту, оскільки будь-яка культура зрештою зводиться до цінностей [44].

В.І. Карасик виділяє такі дослідницькі процедури при аналізі лінгвокультурних концептів: семантичний та етимологічний аналіз слів, які називають імена концептів; семантичний аналіз переносних, асоціативних значень слів, які втілюють концепти; інтерпретативний семантичний аналіз контекстів, у яких вживаються слова та словосполучення, що позначають та виражають концепти; інтерпретативний культурологічний аналіз асоціацій, пов'язаних із певним концептом; інтерпретативний аналіз ціннісно-маркованих висловлювань (прислів'їв, афоризмів, цитат); аналіз коротких творів, написаних інформантами, та його асоціативних реакцій на вербальні позначення концепту [44, с. 33 – 34].

Методика школи концептуальних досліджень М.В. Піменової полягає у послідовному розкритті шести класів ознак структури концепту: мотивуючих ознак слова-репрезентанта концепту; образних ознак, що виявляються через сполучні властивості слова-репрезентанта; понятійних ознак концепту, що виявляються у словниках на основі аналізу лексичного значення та синонімічного ряду лексеми; оцінних ознак концепту; функціональних та символічних ознак концепту. Можливий і шостий етап в аналізі структури концепту – дослідження сценаріїв, включених до його структури. Структура концепту, на думку М.В. Піменової, - це утворення, що історично змінюється.

Ядром майбутнього концепту є мотивуюча ознака, покладена основою номінації. Паралельно розвиваються абстрактні понятійні ознаки та оцінка, яка може змінюватися з часом. Образні ознаки – це первинний етап переосмислення внутрішньої форми слова. Дуже цікава для дослідника історія появи тих чи інших образних концептуальних ознак: мова зберігає і нові, і старі знання, причому останні можуть бути не зафіксовані в словниках, проте існують у мові і відображають звичайні, не усвідомлювані уявлення про людину та її буття. Символічні ознаки сягають втраченого чи існуючого міфу і виявляються як метафори, алегорії чи культурні знаки.

М.В. Піменова виділяє кілька етапів дослідження концепту: аналіз мотивуючої ознаки, тобто внутрішньої форми слова, що репрезентує концепт; дослідження концептуальних метафор та метонімії; вивчення оціночних ознак концепту; виявлення понятійних ознак концепту шляхом опису лексичного значення та синонімічного ряду слова – репрезентанта концепту; вивчення символічних ознак концепту [79, с. 17]. Особлива увага в роботах М.В. Піменової приділяється аналізу сполучуваності лексеми-репрезентанта концепту, причому перевага надається вивченню текстів художньої літератури.

Вченими З.Д. Поповою, І.А. Стерніним пропонується тришарова модель концепту. «Ядром концепту є базовий чуттєвий образ, який виступає як кодуєчий образ універсального предметного коду. Цей образ належить буттєвому шару свідомості і, як свідчать деякі спостереження, має операційний чи предметний характер (деяка динамічна образна картина чи предметний образ), базуючись на біодинамічній і чуттєвій тканини свідомості. Базовий образ оточений конкретно-чуттєвим за своїм походженням когнітивним шаром, що відображає чуттєво-сприйняті властивості, ознаки предмета. Цей шар разом з базовим відноситься до буттєвого шару свідомості.

Далі у структурі концепту (й у всіх концептів) виділяються абстрактні шари, які відбивають певний етап осмислення буттєвих ознак і які мають відношення до рефлексивного шару свідомості.

I, нарешті, інтерпретаційне поле концепту, що включає оцінку змісту концепту, інтерпретує окремі когнітивні ознаки та формує для національної свідомості рекомендації з поведінки і осмислення дійсності, що впливають із змісту концепту, що може бути пов'язане з духовним рівнем свідомості, який передбачає в широкому сенсі оцінки його цінності нації» [85. с. 35].

З.Д. Попова та І.А. Стернін відносять розробку поетапної методики лінгвокогнітивного аналізу до найактуальніших завдань сучасної когнітивної лінгвістики. Методика опису концепту, за З.Д. Поповий та ІА. Стернину, може бути представлена у такий спосіб: аналіз семи ключового слова, виявлення її складу; психолінгвістичний експеримент; аналіз лексичної сполучуваності та синонімічного ряду ключового слова, побудова лексикофразеологічного, дериваційного, лексикограматичного поля ключового слова; аналіз паремій, що об'єктивують концепт; аналіз художніх та публіцистичних текстів; аналіз мовленнєвого слововживання. Дослідники підкреслюють, що поєднання кількох методів і прийомів дослідження підвищує точність результатів, збільшуючи кількість виділених ознак концепту.

Таким чином, у пропонованих різними авторами методиках концептуального аналізу є певна спільність в установках на вивчення етимології та семантики.

2.3. Дослідження структури концепту ЖИТТЯ (сегментів та його периферії – інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові

На думку Лихачова Д. С., «концепт є тим багатшим, чим багатшим є його національний, класовий, професійний, сімейний та особистий досвід людини, яка користується концептом» [63, с. 282].

Арутюнова Н.Д. справедливо і ємно зазначає, що «мова – це свого роду аналог людини. Як і людина, він поєднує в собі матерію та дух. Він сприймається одночасно розумом та органами почуттів» [5, с. 7]. Мова формує свідомість людини, проникає всередину етносу, і, у свою чергу, у концепті

відбивається національна культура. Мова і культура є взаємопроникними та неминучими один без одного. Їхня взаємодія породжує концепти.

Природа концептів досі залишається загадковою. Аскольдов С.А. стверджує: «... концепт є уявним утворенням, яке замінює нам у процесі думки невизначену безліч предметів одного й того ж роду» [6, с. 272]. Тобто концепт виступає певним узагальненням однорідних предметів, якимось усередненим поняттям, що передає риси, властиві більшості цих предметів.

Концепт має польову структуру (ядро, центр, периферія), куди входять знання, уявлення, поняття, асоціації.

До асоціативно-сміслового поля ключового слова концепту «життя» входять лексеми, семантично пов'язані та асоціативно співвіднесені з ним. Ядро такого поля складають ключове слово, лексеми, що мають спільну з ключовим словом кореневу морфему, а також лексеми, що знаходяться в синонімічних відносинах з ключовим словом. Таким чином, мовні одиниці "життя", "жити", "живий", "пережити", "пожити", "прожити" (однокорінні лексеми) складають ядро асоціативно-сміслового поля.

Метафізичний концепт «Життя» є ментальною сутністю високого ступеня абстрактності, пов'язаною з мовною картиною світу етносу і представленою відповідною лексемою *життя* — «фізіологічне існування людини, тварини, всього живого; час такого існування з його виникнення остаточно, соціальної та якийсь його період» [86, с. 488]. Він входить до складу семіосфери лінгвокультурологічного коду картини світу і є одним з найбільш значущих, маючи тривалу історію та вбираючи великий обсяг знань.

Концепт «життя» представляє передусім лексему «життя», оскільки вона за своєю семантикою найбільш наближена до аналізованого концепту. Поняття «життя» тлумачиться як «існування взагалі», «буття у русі та розвитку», «особлива форма існування матерії» [107, с. 661, 662].

Дійсно, на основі сприйняття та відчуття навколишнього світу здійснюється концептуалізація його базових явищ, що формує наївні поняття

(концепти), при вербалізації яких у мовній свідомості закріплюються та зберігаються стійкі асоціативні зв'язки про цей фрагмент світосприйняття. Потім відбувається логічна обробка раніше сприйнятого: узагальнення властивостей та ознак об'єкта, що сприймається, у вигляді поняття. Її результати представлені у словникових дефініціях. Тлумачний словник англійської "Oxford English Reference" пояснює: 1. «Життя» ("life") — 1. Стан, яке відрізняє тварин і рослини від неорганічної матерії, тобто. здатність зростати, рухатися, змінюватися аж до смерті. 2. Живі істоти та їх активність. 3. Період, протягом якого протікає активна діяльність, або період від народження до сьогодення, від народження до смерті, період існування речі або її здатність функціонувати (Pearsall, Trumble, 2002: 178). Як неважко помітити, Оксфордський словник, не фіксує переносних смислів поняття «життя».

Цей концепт і кожен з його полюсів окремо знаходиться в епіцентрі семантичного простору мови в цілому [37]. Як зауважила О.А. Іпанова, «розуміння життя, ставлення до життя в будь-якій лінгвокультурі є орієнтиром людської поведінки, який визначає етноспецифічні норми та стереотипи спілкування, а також ментальність носіїв мови» [39, с. 5]. Причому така висока значущість, роль концепту «Життя» в народній ментальності практично завжди пов'язана з усвідомленням неминучості смерті як невід'ємної та таємничої складової нашого буття, що нікого не залишає байдужим. Цим, власне, і визначається той незаперечний факт, що концепт «Життя» належить до так званих базових ментальних сутностей, на основі яких відбувається формування інших елементів концептуальної системи людини.

Отже, «буття» (у широкому значенні – «існування») має внутрішню градацію: «народження» – «життя» – «смерть». Життя (буття) починається з народження та переривається смертю.

За старих часів *життя/буття* позначало спосіб життя, побут. У наш час воно закріпилося у стійкому жартівливому поєднанні життя-буття. Подібний сенс мають інші однокореневі слова (*побут, перебування*). Усі вони відносяться

до повсякденного життя. Цим простецьке «життя» і відрізняється від піднесеного «буття». Зрозуміло, вони мають і загальну частку сенсу: і «життя» і «буття» мають тимчасові параметри. «Життя» (життя) має на увазі "те, що народилося, неминуче рухається до смерті". «Буття» – те, що "всяка річ має початок і кінець". Дещо інший, категоріально піднесений, модус набуває поняття «буття» в науковому дискурсі: порівн. вираз *загадки буття*. Концепт *буття* з етимологічної точки зору опинився у проміжку між феноменами, з одного боку, народження та зростання (життя), а з іншого – смерті. Інтегрувавши у процесі метафоричного мислення їх оціночно-образні сенси, він збагатився багатовекторними переживаннями: а) від сприйняття народження життя, б) радості буття та в) сумного відчуття небуття.

Лі Джіан Пінг та Є.В. Чернцова провели діахронічний аналіз засобів, що репрезентують концепти «Життя» та «Смерть». Дослідники підкреслюють, що домінування у XI—XVII століттях релігійних уявлень визначило зв'язок життя земного та потойбічного [84].

Аналіз статей українських тлумачних словників показує, що досліджувані поняття в українській мовній картині світу спочатку містять широкий інформативно-оцінний потенціал, а деякі аксіологічні сенси взагалі когнітивну метафору. Український тлумачний словник [107], крім універсальних всім лінгвокультурам смислів, містить метафоричне значення: «пожвавлення, прояв діяльності, енергії». Актерам, наприклад, часто доводиться чути вимогу режисера: «Більше життя!» (Заклик діяти енергійніше, жвавіше). У Великому тлумачному словнику уточнюється ця когнітивна метафора: «Енергія, внутрішня бадьорість, повнота духовних і моральних сил» і «Найдорожче для людини, джерело радості, щастя» [18].

Аксіологічний аналіз явища ЖИТТЯ пов'язаний із спробою зрозуміти феномен людини, її буття, ставлення до світу та собі. А.А. Осипова зазначає, що визначення сутності життя як явища часто пов'язане з пошуком її сенсу, а історики філософії стверджують, що різне розуміння життя та смерті відрізняє

не лише представників різних культур, а й різних епох. Не ставлячи собі за мету детального аналізу загальнокультурного концепту ЖИТТЯ, автор зупиняється на принципово значимій у контексті дослідження думки: життя зчеплене зі смертю, а зрозуміти життя можна тільки через смерть і навпаки.

Серед об'єктивних смислів концепту ЖИТТЯ, що становлять його понятійний шар, можна виокремити наступні: ЖИТТЯ це:

- 1) «навколишній світ, зовнішнє буття»;
- 2) «період існування людини»;
- 3) «образ існування людини»;
- 4) «прояв біологічного життя».

Аналізуючи концепт ЖИТТЯ, серед його смислів традиційно виділяють деякі орієнтаційно-темпоральні структури. Так, Є.В. Дзюба вважає «включення до структури концепту орієнтаційно-темпоральних смислів» одним із «складових ядра концептосфери» [32, с. 183]. Горизонтальний вимір, пов'язаний з екзистенційним буттям, з точкою локусу, на думку О.В. Дзюби є одним з орієнтаційних параметрів життя.

Концепт ЖИТТЯ відображає складну систему духовного та етичного вимірів мовної картини світу та внутрішнього, духовного життя особистості. Гюстав Г. вважав, що лінгвістика найбільше інших наук просуває людство вперед у пізнанні засобів, з допомогою яких нашому мисленню вдається найясніше зрозуміти свої власні дії [30, с. 146]. Єдиним свідченням цих досягнень є мова, яка вербалізує свої та іноземні культурні концепти.

У цьому полягає одна з найважливіших, глобальних функцій мови. Це – гуманізаторська функція, за допомогою якої мова бере участь у постійному прогресі та піднесенні людини через осмислення культурних концептів і включає їх у національні, міжнаціональні та індивідуальні фрейми та гешталти. Мова – це не тільки лексика, фонетика та граматики, це і система уявлень своїх та чужих культурних концептів та їх емоційне осмислення та переживання.

Базовий шар концепту ЖИТТЯ включає основні антиномії життя, а також її універсальні концептуальні ознаки, проводячи кордон між життям та смертю, духовним та бездуховним, справедливістю та несправедливістю, нормою та ненормальністю тощо. Оціночна сторона життя означає, що життя, як правило, передбачає наявність зовнішнього суб'єкта оцінювання (інші людей, суспільство, держава, церква та ін.).

Ядро концепту ЖИТТЯ складається з базового образу, когнітивних сегментів, заснованих на них шарах та периферії (інтерпретаційного поля). Базовий образ, що лежить в основі даного концепту – життя взагалі. Когнітивними сегментами концепту ЖИТТЯ виступають 'норми життя', 'життєва поведінка', 'життєві принципи', 'якість життя'.

Ведучими у цих значеннях виступають такі семи: «стан», «час», «образ», «майно», «побут», «буття». Умовно їх можна назвати тими домінантами, які виражають синкрету, що втілює єдність сакральних та профанних смислів. Опозитивність цих елементів очевидна: *стан* можна трактувати як просторову характеристику; *час* обмежує тривалість існування організму; *образ* відбиває шкалу етичних і моральних цінностей індивіда; *майно* фіксує ідею його соціального статусу. Завершенням, що підкреслює різні сенси у тому взаємодії, є семи «побут» і «буття». Вони вінчають семантичну структуру аналізу лексеми, концептуально створюючи численні вектори розвитку та збільшення смислів у наступні епохи. Паралельний їх розвиток, мабуть, збагачував і збагачує знання про життя, а взаємодія виводить ці категорії на рівень провідних філософських ідей, що реалізуються безпосередньо в ціннісній картині світу.

Нині вивчення концептів передбачає багатоаспектний підхід, розгляд їхнього функціонування на різних мовних рівнях. «Пріоритетним, як зазначає Н.А. Красавський, по праву визнається лексико-фразеологічний рівень мови, на якому найбільш очевидно і безпосередньо фіксуються у знаковій формі арте- та ментофакти матеріальної та, відповідно, духовної культури людини, загалом

відображаються ціннісні орієнтації того/іншого соціуму, система його моральних, етичних та естетичних переваг, що ілюструє особливості менталітету конкретної лінгвокультурної спільноти» [58, с. 84], тож одиниці лексико-фразеологічного рівня є основним засобом вербалізації концепту. У нашому випадку це фразеологізми чен'юй. Іншими словами, одним із засобів вербалізації концепту ЖИТТЯ є одиниці фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту, що взаємодіють з одиницями інших асоціативно-семантичних полів.

Фразеологізми чен'юй застосовують у промові щодо емоційної оцінки життєвих якостей індивідуума.

Аналіз дозволяє виділити атрибутивні та дієслівні словосполучення, що включають ключове слово концепту життя. Визначені словосполучення з лексемою «життя» як залежні компоненти мають присвійні займенники, що вказують на приналежність («його життя», «своє життя»), якісні прикметники, що представляють її найважливіші властивості («стражденне життя», «справжнє життя»), означальні займенники, що характеризують тимчасові ознаки («все життя»). Дієслівні словосполучення та предикативні конструкції зі словом «життя» включають поєднання, в яких «життя» постає як активний суб'єкт: «і все це було поки що – життя». Словосполучення, де лексема «життя» виконує функцію прямого об'єкта дії, що відображає сприйняття життя: «прожити життя», «боятися життя».

Компоненти цієї теми характеризуються великою кількістю дієслів та іменників (повернулося, ставали, були, почало змінюватися та ін.), які допомагають зобразити життєві реалії. Багато хто з них входить до складу однорідних членів (були, лежали; голос, тіло, запах та ін.). Саме з цих компонентів ми розуміємо, що життя – це постійний рух, життєві справи, суєта.

Синонімічний ряд «прекрасний», «квітучий», «молодий», «радісний» допомагає уявити життя як щастя.

У концепта ЖИТТЯ можуть виникати контекстуальні синоніми («живеш», «ходиш», «дихаєш»; «життя», «хліб») та контекстуальні антоніми («вмирає» – «їси»).

Не випадково концепт ЖИТТЯ представляють насамперед відмінювані дієслівні форми, категоріальним значенням яких є дія як процес («живеш», «ходиш», «дихаєш», «їси», «прийшов», «що йде», «настав», «підхід», «спів», «битва»).

Таким чином, асоціативно-сміслові поле ключового слова концепту ЖИТТЯ становлять такі лексеми: іменники «ранок», «літо», «свобода», «свято», «шум», «кров», «діти», «немовля», «син», «підхід», «спів», «битва»; прикметники «новий», «свіжий», «прекрасний», «молодий», «радісний»; дієслова «настати», «становитись», «починатися», «бути», «з'являтися», «рости», «родитися», «трапитися», «підніматися», «ходити», «дихати»; прислівники «зараз», «тепер», «сьогодні», «нині».

Так, емоційно-оцінний пласт концепту ЖИТТЯ вербалізований лексемами *ярмо, кров, сльози, стогін*.

З цього приводу примітна думка Р.М. Бікмухаметова, яка стверджує, що «семантичну основу паремій та фразеологізмів зі значенням «життя» найчастіше формує слово душа» [10, с. 22].

На думку дослідників, в Китаї ставлення до душі – однієї з основних ідеологій предків – остаточно сформувалися ще за часів династії Чжоу (1122-249 рр. до н.е.). Людина є поєднанням «небесної» субстанції 魂 Hún і «земної» субстанції 魄 Pò, укладених в душі.

Таким чином, поняття душі в українській мові відповідає китайським поняттями 魂 Hún і 魄 Pò. Передбачається, що 魄 Pò виникає в момент зачаття дитини, а 魂 Hún – при його народженні. Поєднання двох субстанцій порушується в момент хвороби, під час сну та при смерті людини [15, с. 19].

Душу 魂 Hún , пов'язану з диханням, людина отримує на Небесах, в той час як душу 魄 Pò , пов'язану з тілом, людина набуває на Землі. Після смерті 魄 Pò разом з тілом йде в землю і стає злим і небезпечним духом 鬼 Guǐ, а 魂 Hún підноситься на небо, перетворюючись на добрий дух 神 Shén.

У китайській картині світу 魂 Hún представлена живою істотою, що має крила, тому вона вміє літати. 魂 Hún обороняє людину, бродить небом, відчуваючи різні почуття, подібно живій істоті. На відміну від активного 魂 Hún , 魄Pò може бути втраченим: небо здатне відняти 魄Pò .

魂 Hún і 魄 Pò послідовно протиставляються в китайській наївній картині світу [117, с. 20].

Відомий китайський поет і філософ Лао Цзи фіксує в наступних термінах уявлення про духовний світ людини: в китайській мові 神 означає дух, 鬼, 魄 і 灵 означають душу, а 精 втілює дух, душу та духовну енергію. В космічній вертикалі дух (神) займає небесний верх, а душа (鬼) розташовується внизу – на рівні землі. Дух є символом чоловіка, а душа – жінки. Дух співвідноситься зі світлом і добром, в той час як душа асоціюється зі злом і темрявою. Між світлом і темрявою в душі, точніше, між земним низом і небесним верхом формується *Де* [126, с. 105].

В даний час фразеологія є одним з актуальних об'єктів численних різноаспектних лінгвістичних досліджень. У системах різних мов світу фразеологічні одиниці мають особливі риси.

Фразеологічний корпус китайської мови є складною системою, що представляє величезний інтерес для отримання нових відомостей про системний устрій цієї мови і придбання великої позамовної інформації, що забезпечує адекватне розуміння змісту прочитаного тексту або почутого висловлювання.

Лінгвістичним дослідженням фразеологічних одиниць китайської мови присвячені роботи Г. А. Баженова, З. І. Баранової, П. П. Ветрова, І. В. Войцеховіч, Я. А. Журавльової, В. А. Мясникова, А. П. Рогачова та інших вчених-філологів. Ці дослідники вивчали і продовжують вивчати питання національно-культурного маркування китайських фразеологізмів, їх специфіки як лінгвістичного феномену, особливості перекладу фразеологічних одиниць, однак тема дослідження фразеологізмів «чен'юй» в їх роботах висвітлено недостатньо. Тим часом чен'юй (成语 Chéngyǔ) (далі – ЧЮ) представляють найціннішу мовну спадщину та особливий клас у фразеологічній системі китайської мови [64].

У граматичній системі сучасної китайської літературної мови байхуа «китайські ідіоми» теж можна вважати якоюсь ексклюзивною частиною, оскільки вони утворені за нормами старої китайської літературної мови . Китайські байхуа і веньянь в цілому не збігаються в багатьох граматичних правилах, в тому числі у вимогах до порядку слів і виступі частин мови у невластивій для них граматичної функції. Наприклад, в китайському веньянь доповнення часто ставиться перед дієсловом, що суворо забороняється в байхуа, і іменники нерідко виступають у граматичній функції дієслова. У китайській словниковій системі гостро стоїть проблема чіткого розмежування чен'юй і багатьох вільних чотирискладових слів, подібних до чен'юй, які постійно розвиваються. [128]

Це стійкі лексико-синтаксичні одиниці з узагальнено-переносним значенням, які побудовані за нормами давньокитайської мови, найчастіше складаються з чотирьох ієрогліфів, є семантично монолітними, коротка відточена формі ритмічних словосполучень яких відображає різні сторони соціокультурного життя китайського етносу.

Чен'юй можуть включати в себе від трьох до дванадцяти морфем, проте ми будемо розглядати структурні особливості чотирьохморфемних ЧЮ, які чисельно становлять переважну більшість фразеологізмів даного класу.

Відповідно до статистичних даних, що приводяться Чень Менінь, з ЧЮ, представлених в «Великому китайському словнику чен'юй» ("中国成语大辞典" Zhōngguó chéngyǔ dà cídiǎn), понад 95% є чотирискладовими, а з ЧЮ, які увійшли в «Малий словник чен'юй китайської мови» ("汉语成语小词典" Hànyǔ chéngyǔ xiǎo cídiǎn), частка чотирискладових ЧЮ становить 94% [17]. Саме за принципом чотирискладова ЧЮ були вперше виділені китайськими вченими в особливу групу фразеологічних одиниць ще на рубежі XVIII – XIX ст. і поміщені в словниках «Хен янь лу» ("恒言录" Héng yán lù) і «Хен янь гуан чжен» ("恒言广证" Héng yán guǎng zhèng) [125].

За своїм походженням ЧЮ належать до книжкового стилю і побудовані за нормами давньокитайської літературної мови веньянь. Веньянь можна охарактеризувати як мову компресії, для неї характерні односкладовість слів, їх гнучка приналежність до частин мови, відсутність афіксації.

Лаконічність і ємність веньянь, її прагнення до економії мовних засобів дозволяють висловити різноманіття граматичних конструкцій та відносин в максимально простій формі, для чого чотирискладових слів серед ЧЮ цілком достатньо.

За результатами аналізу ідіом китайської мови чен'юй ми робимо висновок про те, що дані утворення характеризуються явно вираженою специфікою (етимологічною, лінгвістичною, культурологічною), яка виділяє їх із загального ряду лексичних одиниць словникового запасу носія мови. З абсолютною очевидністю і безперечною виділяються культурологічні особливості чен'юй. Вони є породженням історичного розвитку культури китайського народу; вони – артефакти культури, зберігачі культурних цінностей, традицій, етичних засад китайського народу, провідники з минулого в сьогодення.

Чен'юй протягом багатьох століть існують у китайській мові, незмінно зберігаючи свою самобутню форму і яскраве національне забарвлення. Вони, як

правило, відображають реалії китайської дійсності, пов'язані з історією Китаю, його літературою, філософією, етикою та естетикою. З пізнавальної точки зору чен'юй представляє собою важливий і цікавий феномен, будучи, по суті, артефактом китайської культури [65].

В цілому, усвідомлюючи специфічний колорит чен'юй, ми можемо констатувати, що будь-яка їх лінгвістична (фонетична, синтаксична, морфологічна, семантична) специфіка спровокована саме їх культурологічним маркуванням.

Встановлене дозволяє особливо виділити культурологічний аспект розгляду чен'юй. Саме в ньому криється першопричина виникнення труднощів, з якими неминуче стикаються неносії китайської мови і культури при зустрічі з чен'юй та при необхідності інтерпретувати ці ідіоми. Отже, саме цей аспект вимагає особливого осмислення.

В галузі лінгвістичної компетенції розглянуті нами ідіоми здатні репрезентувати знання про способи подання ціннісних орієнтацій конкретної культури в досліджуваній (китайській) мові: знання про реалії, про культурні закони.

Наведемо показовий приклад. У китайській мові слово «серце 心» має такі значення: 1) «серце»; 2) (як лексема) «душа, думи, почуття, бажання»; 3) «центр, середина». Існує велика кількість слів та ідіом, в яких міститься лексема «серце», яка позначає думку, почуття, душу. Наприклад: 信心 Xìnxīn «впевненість», 良心 Liángxīn «совість», 心安理得 Xīn'ānlǐdé «поведінка правильна і серце спокійне», «зі спокійною душею», 心明眼亮 Xīnmíngyǎnliàng «серце розуміє й очі світлі», «бачити наскрізь», 心怀叵测 Xīnhuái ǒucè «замишляти недобре; виношувати недобрі наміри» [20].

Існує також багато ієрогліфів з ключем «серце», що позначають розумовий процес або психічний стан людини, наприклад: 思 Sī «нудьгувати,

думати»; 想 Xiǎng «думати, нудьгувати»; 悅 Yuè «радісний»; 恨 Hèn «ненавидіти»; 慕 Mù «заздрити».

Даний факт можна пояснити відмінностями в етнічному стереотипі сприйняття поняття «серце»: стародавні китайці вважали, що серце – це найголовніший орган з п'яти, що виділяються ними (серце, печінка, легкі, селезінка, нирки), тому що серце контролює мислення і психіку. Стародавні китайці також вважали, що мислення і почуття людини тісно взаємопов'язані: «серце», «дух» і «почуття» інтегровані в одне цілісне поняття «серце» [123].

З позицій міжкультурного підходу потреба у носіїв китайської мови в інтерпретації подібних ідіом неминуче викличе необхідність актуалізувати знання про способи подання подібних культурних цінностей засобами рідної мови. В результаті аналізу еквівалентності китайських і українських фразеологізмів лексема «серце» в китайській мові аналогічна лексемі «серце» і «душа» в українській мові. Однак українські фразеологізми переважно містять лексему «душа».

Оволодіння культурним змістом ідіоматичних виразів може відбуватися саме за рахунок зіставлення еквівалентних фразеологічних одиниць в різних мовах. У студента формується вміння оперувати китайськими ідіомами чен'юй в міжкультурному аспекті. Це означає, що студент розуміє закладену в ці лінгвістичні одиниці культурну значимість, одночасно усвідомлює способи репрезентації в рідній мові цінностей рідної культури і розуміє необхідність підбору прийнятної для носіїв мови форми позначення цих цінностей.

Китайські ідіоми чен'юй сприяють реалізації міжкультурного аспекту і в галузі соціолінгвістичної компетенції. Їх використання в мові підпорядковується прийнятим в країні нормам соціальної взаємодії. Носії китайської мови вживають ідіоми як найбільш образні експресивні засоби в різних видах текстів. Чен'юй активно використовуються в різних жанрах, навіть в публіцистиці [99]. Їх популярність в цьому жанрі пояснюється, двома причинами. По-перше, чен'юй є короткими і виразними, вони часто вживаються,

носії китайської мови, особливо освічені люди, добре знають їх. Тому використання в статтях чен'юй робить виклад більш переконливим і адресним. По-друге, більшість таких ідіом має позитивну конотацію: вони прийшли з давніх часів, проникли в мову з найбільш відомих творів і є афоризмами. Як наслідок, на відміну від гуаньюн'юй (惯用语 Guànyòng yǔ), які становлять особливий розряд фразеологізмів, мають розмовну забарвлення і негативні конотації, більшість чен'юй (成语 Chéngyǔ) в стильовому відношенні тяжіють до книжності і містять позитивну оцінку подій, явищ, поведінки людей, їх емоційного стану та ін. Це робить їх привабливими з точки зору позитивного впливу на читачів, залучення їх уваги до матеріалу, що викладається в тексті.

Сказане дозволяє стверджувати, що використання чен'юй означає адресність до читачів, які мають певний соціальний статус і освіту.

Висновки до другого розділу

У Розділі 2 «МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ ЖИТТЯ В КИТАЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ» досліджено концепт ЖИТТЯ як найважливішу лінгвокогнітивну структуру мовної картини світу у сучасній китайській мові; методичні засади дослідження концептів у сучасній лінгвістиці; структуру концепту ЖИТТЯ (сегменти та периферії інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові:

1. МКС, як одне з базових понять лінгвокультурології, є головним способом вираження концептуальної картини світу. Для того щоб ефективно реконструювати МКС, потрібно проаналізувати національно-культурні концепти. Дослідження концептів є одним з провідних напрямків досліджень в сучасній лінгвістиці. У лінгвокультурології концепт узагальнює в цілому відносини мови, свідомості та культури; він діє як основний культурний осередок, представляючи собою загальні компоненти концептуальної картини світу.

2. Концептуальний аналіз звертається до актуальних значень концепту, розкриваючи глибинні смисли, що зберігаються в культурній пам'яті нації і демонструючи своєрідність національної концептуальної картини світу. Концепт – це ніби то згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. Поняття ЖИТТЯ вважається одним з найважливіших понять людської культури. Більш того, ЖИТТЯ, на думку багатьох вчених, – одне з ключових понять ментальності. Воно, як і інші найважливіші культурні концепти культури, допомагає нам зрозуміти сутність нації, мовної спільноти, розкрити нову наукову МКС.

3. У мовній картині світу (МКС) концепт ЖИТТЯ є відображенням національної ментальності, це проявляється в різних аспектах національної культури, наприклад в повсякденній поведінці, у міфах, звичаях, релігії. Концепт «життя» є дзеркалом МКС.

4. Узагальнюючи погляди різних авторів з приводу мови та мислення, можна зробити наступні висновки: 1) результат розумових процесів історично репрезентується в мовних знаках; 2) зовнішні причини (соціальні та економічні) сприяють природній динаміці процесів мислення в різні епохи; 3) навіть незначні трансформації в понятійній системі людини, обумовлені її розумовою діяльністю в різних умовах проживання та виживання, репрезентуються у відповідних мовних знаках.

5. Завдяки аморфності і дискретності знакової системи китайської мови щодо форми і звучання можна говорити про раціоналістичне мислення китайців. Мислення представників китайської культури більшою мірою є асоціативним, таким що прагне не стільки до того, щоб пояснювати щось шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків, скільки до того, щоб розкрити взаємозалежність, співвіднесеність, корелятивність речей, явищ.

6. Формування вторинної мовної та когнітивної свідомості, які лежать в основі успішного здійснення акту міжкультурної комунікації з представниками китайської культури, можливо лише завдяки залученню до мовної та концептуальної картин світу китайців. При цьому важливою складовою є знайомство з особливостями когнітивної бази, структурованою сукупністю обов'язкових знань лінгвокультурного суспільства.

РОЗДІЛ 3. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ»

3.1. Дослідження одиниць фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові

Антропоцентрична парадигма мови зумовила підвищений інтерес дослідників до проблем значення слова у сучасній лінгвістиці. При цьому достатньо змінюються аспекти дослідження: акценти зміщуються у бік усвідомлення ролі мовних одиниць у поданні, зберіганні та передачі людського знання. Семантична щільність тієї чи іншої тематичної групи слів, деталізація найменування, виділення смислових відтінків є сигналом лінгвістичної цінності та актуальності явища. У свою чергу, методика вивчення ціннісних домінант у мові базується на понятті *концепт*.

У нашій роботі ми дотримуємося лінгвокультурологічного розуміння концепту, що ґрунтується на постулаті про те, що концепт – це «синтезуюче лінгвоментальне утворення, що методологічно прийшло на зміну уявленню (образу), поняття та значенню і що включило їх у себе в редукованому вигляді». Поняття *концепт* в даному випадку використовується для позначення одиниці національної когнітивної свідомості, що моделюється лінгвістичними засобами, для моделювання та опису національної концептосфери.

Концепти виникають у свідомості людини не тільки на основі словникових значень слів, а й на основі особистого та народного культурно-історичного досвіду, і чим багатший цей досвід, тим ширші межі концепту. Саме це дозволяє визначати концепт як основну одиницю свідомості. Концепт має уречевлення (репрезентацію, об'єктивацію, вербалізацію) мовними засобами. Наявність імені концепту можливе при осмисленні концептуалізованої сфери в мовній свідомості та позначення її за допомогою мовної одиниці (слова, словосполучення, фразеологізму, речення), що виражає концепт у найбільш повному обсязі та загальній формі.

Методика вивчення культурних доміант у мові є системою дослідницьких процедур, вкладених у висвітлення різних сторін концепту, саме сенсового потенціалу відповідних концептів у цій культурі. Порівнюючи конкретні ідіоматичні висловлювання у різних мовах, ми неминуче констатуємо наявність певного розумового конструкту, що об'єднує ці висловлювання, і специфічну різницю у формі, прив'язує відповідну ідею реальності. Крім відмінностей у прямому та фразеологічному значеннях, специфіку мовної форми становить також інша образна система, що виражає унікальний саме для даної нації спосіб освоєння дійсності.

Концепт ЖИТТЯ не досліджувався в порівняльному аспекті на матеріалі української та китайської мов. У той самий час він явно належить до найважливіших концептів у структурі будь-якої національної свідомості, що і зумовлює доцільність вивчення. Концепт ЖИТТЯ виокремлювали С. Г. Воркачов, Є. Вільмс, Є. В. Лобкова, Ю. С. Степанов, Ю. С. Стернін. Актуальність обраної теми визначається завданнями порівняльного опису когнітивно-семантичного змісту концепту ЖИТТЯ як одного з ключових концептів, що характеризують у мовній картині світу, внутрішній світ людини, виявлення умов, за яких вони здатні, спираючись на послівно перекладений китайський фразеологізм, правильно інтерпретувати його значення, виявляючи певного ступеня інваріантності когнітивних і психологічних стереотипів, представлених у лексичній системі.

Наприклад, ієрогліф 命 [mìng] у мові використовується в значеннях: 1) життя; життєвий; 2) роки життя; 2) довголіття, визначене долею: [duì wǒ lái shuō, nǐ jiù shì mìng gēn zǐ] – *Ти найдорожче, що є в мене* (ти – для мене корінь життя); [tā méi xiǎng dào huì huó dé nà me cháng mìng] – *Він не очікував, що проживе таке довге життя*; [tā chà diǎn jiù méi mìng le] – *Він мало не помер*; [Zai bu kuài qù yíng jiù, rén zhì kuài méi mìng le] – *Якщо б допомога не прийшла вчасно, заручники б загинули*; [wǒ yào nǐ de mìng] – *Я тебе прикінчу* (букв.: мені потрібне твоє життя)! [sǐ shēng cún wáng] - літер.: *життя чи смерть, померти*

чи залишитися живими, тобто. момент, коли вирішується доля людини; [shēng bù yù shí] – від народження не бачив нічого доброго, тобто, нещаслива доля.

Специфічна кваліфікація концепту, яка проявляється у кількісній та комбінаторній перевазі ознак при концептуалізації світу, пояснюється культурними домінантами поведінки, історично закріпленими ціннісними орієнтаціями, прийнятими у відповідній лінгвокультурі. Нами було обрано методику тлумачення паремій, оскільки вона надає можливість розуміння різних рівнів узагальнення: від абсолютно ситуативної конкретності до абстрактності світоглядного рівня.

У роботі термін «фразеологія» розуміється гранично широко – поруч із стійкими словосполученнями, до неї включаються також приказки і прислів'я. Загальною для всіх паремій вимогою, поряд з стійкістю і відтворюваністю, є незведеність значення цілого до суми значень компонентів, що входять до фразеологізму. В якості внутрішньої форми фразеологізмів використовується пряме значення.

Для нашого експерименту було здійснено вибірку паремій з 现代汉语词典 [xiàndài hànyǔ cídiǎn] Сучасного китайського словника, вибірка народних висловів Суюй 俗语 [súyǔ] із汉语俗语词典 [hànyǔ súyǔ cídiǎn] Словника китайських прислів'їв і приказок та вибірки готових виразів (ідіом) Ченьюй 成语 [chéngyǔ] з 成语大词典 [chéngyǔ dà cídiǎn] Словника готових висловів Ченьюй. Головна відмінність Суюй і Ченьюй полягає у шляху їх виникнення: ченьюй беруть свій початок у літературних творах давнини і по суті є точними або видозміненими цитатами з конкретних літературних творів, а суюй вживається в розмовній мові і його авторство встановити не можна. Пареміологічні уявлення про життя дещо архаїзовані і не завжди відображають настанови сучасної етнічної свідомості, тому вибірка зі словників не може бути суцільною. Близько 80% паремій китайською мовою відзначені архаїчністю,

здебільшого в мові зараз не вживаються, як фразеологізми носіями мови не пізнаються. Найбільш важливі результати такі:

1. 以小见大 Yǐ xiǎo jiàn dà [з дрібниці побачити загальне]
2. 胸怀壮阔，波澜不惊 Xiōnghuái zhuànguò, bōlán bù jīng [широка натура, тиша та гладь]
3. 特别独奏 Tèbié dúzòu [бути незвичайними]
4. 有容乃大 Yǒu róng nǎi dà [широка душа вміщує багато]
5. 一览众山小 Yīlǎn zhòng shān xiǎo [всі гори навкруги здадуться карликовими]
6. 有志者事竟成 Yǒuzhì zhě shì jìng chéng [хто хоче, той доб'ється]

У перших чотирьох фразеологізмах вживають чэньюй в китайській мові, який є стійким оборотом та зазвичай складається з чотирьох ієрогліфів.

Перший вислів 以小见大 зазвичай позначає, що можна з дрібниці побачити загальне, але також він вказує, що незважаючи на маленькі можливості, можна отримати значні результати. У другому вислові 波澜不惊 є чэньюй, який позначає тиша та гладь, але він також позначає, що життя може бути стабільним і спокійним.

Третій приклад чэньюй 特别独奏 [бути незвичайними], тут цей чэньюй дозволяє дізнатися, що життя може робити людину незвичайною та самостійною. Четвертий приклад чэньюй 有容乃大 [широка душа вміщує багато] в основному підкреслює великий внутрішній простір людини, яка може зробити багато корисного для друзів або родичів і отримати від цього багато радостей. П'ятий вислів 一览众山小 [всі гори навкруги здадуться карликовими] є цитатою з вірша відомого древнього поета Ду Фу. Повне речення у вірші – це «会当凌绝顶，一览众山小» [Потрібно піднятися на вершину гори, тоді всі гори навкруги здадуться карликовими], яка виявляє сміливість і рішучість поета перед труднощами.

Останні два вислови є відомими китайськими прислів'ями. Прислів'я有志者事竟成 [хто хоче, той доб'ється] виявляє, що людина може досягти будь-якої цілі, якої забажає. Відоме прислів'я路遥知马力，日久见人心 [кінь відчувається дорогою, а людина – часом] пояснює важливість часу для визначення моральних якостей людини.

3.2. Взаємодія з фразеологічними одиницями інших асоціативно-семантичних полів

Існує безліч варіантів класифікацій фразеологізмів. Спираючись на експресивно-стилістичні властивості, Ма Лун наводить наступну класифікацію:

- 1) власне виразні (неметафоричні) фразеологізми;
- 2) фразеологізми, в основі яких лежать яскраві образотворчі-виразні засоби (метафоричні фразеологізми) [66 с. 203].

Прикладами неметафоричних фразеологізмів можуть бути такі вислови: 坐享其成 zuo xiang qi cheng «Сидіти та користуватися чужими плодами» – жити за чужий рахунок; чужими руками жар загребати [28, с. 595].

拭目而待 shi mu er dai «Протирати очі і чекати» – чекати з нетерпінням; вірити, що очікуване обов'язково відбудеться [28, с. 396].

Метафоричні властивості виявляються, у тому числі, у наступних фразеологізмах:

使蚊负山 shi wen fu shan «Відправити мурашу віднести гору» – давати непосильну роботу; ставити завдання, що спочатку приречені на невиконання [28, с. 393].

澧兰沅芷 li lan yuan zhi «Орхідеї на річці Лі та Юань» – благородний дух, високі моральні якості [28, с. 258].

Структурно-семантична класифікація пропонується В. І. Гореловим:

- 1) фразеологізми-словосполучення (фраземи), які поділяються на:

– фразеологічні вирази (4 字格 sizige) – це фразеологізми, що представляють собою поєднання чотирьох ієрогліфів-слів, які, у свою чергу, мають власні значення;

– фразеологічні поєднання – фразеологічні одиниці, у складі яких один з компонентів містить слово, що зумовлює фразеологічну одиницю.

2) фразеологізми-речення – це фразеологізми, схожі за своєю формою на речення, що володіють стійкою структурою і усталеним незмінним лексичним складом [27, с. 175].

Функціонально-стилістична класифікація була також запропонована В. І. Гореловим, він розподілив фразеологічні одиниці за стилями мови та виконуваним функціям:

- фразеологічні одиниці розмовного стилю;
- фразеологічні одиниці публіцистичного стилю;
- фразеологічні одиниці науково-технічного стилю;
- фразеологічні одиниці офіційно-ділового стилю;
- службові фразеологічні одиниці [27, с. 175].

Китайський мовознавець Вень Дуаньчжен виділяє два класи фразеологічних одиниць відповідно до їх стилістики:

1) фразеологічні одиниці розмовного стилю 俗语 суой (suoyu – просторічні) фразеологізми/мовлення):

谚语 (yanyu – прислів'я), 歇后语 (xiehouyu – недоговорки-іносказання), 惯用语 (guanyongyu – звичні вирази), 俗成语 (suchengyu – просторічні чен'юй);

2) 雅语 яюй (yayu – витончені слова): чен'юй високого стилю, що зберегли у своєму складі веньян, древня китайська мова [政中国歇后语大全辞海版, 2004, 页. 58-71].

Одним із найбільш авторитетних китайських дослідників фразеологізмів є Ма Гофань. В даний час цю класифікацію, побудовану насамперед на основі походження та стилістичних особливостей фразеологізмів, використовує багато

дослідників, прихильників так званого «традиційного підходу» (Чжан Цюньсянь, Ван Ліся, О. І. Калінін, І. В. Войцехович та інші). І. В. Войцехович наводить класифікацію Ма Гофаня у своїй роботі [20, с. 17]:

1) 成语 chéngyǔ (ченьюй – ідіоми):

老牛舐犊 lao niú shì dú «Стара корова лиже теля» – сліпа батьківська любов; балувати своїх дітей [28, с. 252].

凫胫鹤膝 fú jīng hè xī «Гомілка качки та коліно журавля» – у всього є свої плюси і мінуси [28, с.139].

2) 谚语 yànyǔ (яньюй – прислів'я):

小壮不努力，老大徒伤悲 shào zhuàng bù nǚ lì, lǎo dà tú shāng bēi – не навчатимешся змолоду, пошкодуєш у старості; той, хто в молодості є неприлежним, каятиметься в старості; хто вчиться змолоду, не знає на старості голоду. [谚语大全]. 良药苦口利于病，忠言逆耳利于行 liáng yào kǔ kǒu lì yú bìng, zhōng yán nì ěr lì yú xíng – ліки гіркі, але дієві при хворобі, правдиві слова ріжуть слух, але приносять користь [谚语大全].

3) 后歇语 xiēhòuyǔ (сехоуюй):

火烧眉毛 – 只顾眼前 huǒ shāo méimáo – zhǐ guān yǎn qián «Вогонь підпалює брови – дивишся лише перед собою» – займатися лише тим, що перед очима; жити тільки безпосередніми турботами [91, с.107].

汤罐里煨鸭 – 独出一张嘴 tāng guǎn li wēi yā – dú chū yī zhāng zuǐ з Тушкувати качку у горщику – стирчить лише дзьоб» – пробалакатися (брязнути зайве) [91, с. 174].

4) 惯用语 guànyòngyǔ (гуаньюн'юй – фразеологічні поєднання):

揭盖子 jiē gāizi – підняти завісу; розкрити справжній стан речей (букв. Відкрити кришку) [47, с. 149],

三寸不烂之舌 san cun bu lan zhi she – добре підвішена (привішена) мова; дар красномовства; за словом у кишеню не полізе (букв. язик у три цуня і без вади) [47, с. 255].

5) 俗语 souyǔ (суй – приказки):

初生牛犊不怕虎 chūshēng niúdú bú pà hǔ – новонароджене теля тигра не боїться (обр. знач.: про молодь, яка робить необдумані та зухвалі вчинки, не замислюючись над їх наслідками; не має досвіду, не боїться нової справи) [俗语大全].

江山易改, 本性难移 jiāngshān yì gǎi, běnxìng nán yí – легше зрушити гори та річки, ніж змінити характер людини (обр.: горбатого могила виправить; як вовка не годуй, він все в ліс дивиться) [俗语大全].

Китайський дослідник Сунь Вей Чжан також виділяє п'ять типів фразеологічних одиниць, поєднуючи прислів'я та приказки в один тип (яньюй) [孙维张, 页. 17].

Зупинимось докладніше на найпоширенішому фразеологічному типі одиниць – чен'юй.

Чен'юй 成语 – букв. «готовий вираз», вважається найголовнішим і поширеним у ряді китайських ідіом.汉语成语大辞典 («Великий словник чен'юй китайської мови») містить понад 24 000 словникових статей [汉语成语大辞典]. За визначенням Чень Шуана, китайські чен'юй – це фразеологічні пов'язані, стійкі лексико-синтаксичні одиниці сучасної китайської мови, які в стислій відточеній формі ритмічних словосполучень та речень, насичених архаїзмами, яскраво, жваво та виразно відображають різні поняття реальної дійсності китайського етносу [111, 页. 8].

Історія чен'юй сягає вглиб століть, втілюючи народну мудрість, накопичену за все час існування китайської цивілізації. Більшість фразеологізмів бере свій початок у китайській класичній літературі, крім того,

існує безліч чен'юй, пов'язаних з історичними подіями, філософськими та релігійними вченнями, легендами та міфами.

3.3. Особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові

水落石出 shui luo shi chu «Вода пішла – каміння виступило» – таємне стало явним; стати очевидним; виводити на чисту воду; прояснитися; розкривати; викривати [28, с. 401].

Джерелом походження даного чен'юй можна вважати твір «Нотатки в Павільйоні Старого Бражника» поета Північної династії Сун Оуян Сю (1007–1072), якому він викладає ліричні думки про те, як пори року змінили місцевий ландшафт: весна приносить чудовий аромат диких квітів, літо – зелені дерева та пишні тіні, осінь – мерехтливий мороз, а зима – зміни ландшафту, оскільки застигла вода оголює каміння та валуни, що лежали в руслі річки.

Метафоричний зміст цього сюжету полягає в ідеї розкриття досі невідомих істин. Як і каміння на дні річки, правда постійно присутня і обов'язково буде оприлюднена, навіть якщо вона тимчасово прихована.

Слід зазначити, що серед лінгвістів досі немає єдиного розуміння меж типів фразеологічних одиниць, отже, вони знаходяться як би на периферії між типами. Разом з тим багато вчених (Войцехович І. В. [20], Кожевніков І. Р. [47], Ма Гофань [65] та інші) вважають, що чен'юй більшою мірою відносяться до книжкового, письмового стилю, чим, припустимо, сехоуюй чи яньюй.

Чен'юй є найбільш експресивним засобом китайської мови. Їхня особливість полягає в тому, що коротка, лаконічна форма ідіоми передає досить глибокий зміст, констатує спостереження, аналізує багатовіковий досвід. До основних ознак чен'юй, на думку А. М. Корневої, можна віднести такі:

1) Архаїчність лексики – чен'юй будуються відповідно до граматичних та лексичних норм вэньяня, в основі якого лежить давньокитайська мова;

2) Семантична єдність – чен'юй як засіб виразності має переносне значення, завдяки чому окремі його компоненти втрачають свої звичайні значення та виступають як семантично та граматично цілісна одиниця. У реченні чен'юй функціонує як окремий член речення;

3) Наявність додаткового експресивного значення – чен'юй виконують ще й естетичну функцію;

4) Структурно-граматичні особливості – чен'юй може складатися з різної кількості знаків (від трьох до чотирнадцяти), але переважна частина це чотирискладні слова. Подібне переважання чотирискладових чен'юй зумовлене принципом мовної економії [51, с. 122-127].

У китайському мовознавстві внаслідок відносної новизни вивчення питань фразеології, доки не склалася єдина думка щодо класифікації чен'юй за структурою. Найбільш повною з представлених на сьогоднішній день є, на нашу думку думку, класифікація Ма Гофаня:

1) чотирискладні чен'юй, що розпадаються на два відрізки, які:

- близькі за змістом;
- протилежні за змістом;
- з чисельними;
- повторюють один і той же компонент.

2) чотирискладні чен'юй, що не розпадаються на два відрізки:

- Речення;
- Словосполучення.

3) нечотирискладні чен'юй . П. П. Ветров поділяє чен'юй на дві категорії з лексико-граматичними ознаками: чен'юй паралельної та непаралельної конструкції [19].

Слова в паралельних конструкціях пов'язуються попарно, таким чином, такі конструкції складаються з двох двочленних ланок. Під чен'юй паралельної конструкції розуміються різні типи паралелізму, наприклад:

- Кількісний (чотириморфемний склад):

情急智生 qing ji zhi sheng «У безвиході народжується мудрість» – біда розум народить; знайти вихід у критичний момент; виявляти винахідливість за хвилину до небезпеки [28, с. 347].

– Лексико-семантичний (подібний лексичний склад):

左顾右盼 zuo gu you pan «Подивитися вліво, подивитися вправо» – триматися самовдоволено; самовдоволений; озиратися на всі боки; нерішуче [28, с. 591].

– Граматичний (ідентична синтаксична структура):

手忙脚乱 shou mang jiao luan «Руки зайняті, ноги плутаються» – діяти безсистемно; метушитися; поспішати; метушні [28, с. 397]. – фонетичний (закономірні чергування «рівних» та «ламаних» тонів):

犀牛望月 xī niú wàng yuè «Носоріг дивиться на місяць» – не бачити цілого; довго чекати [28, с. 452].

Чен'юй непаралельної конструкції нерідко бувають чотириморфемними, проте серед них зустрічаються також чен'юй, що складаються з п'яти та більше морфем. Чен'юй цієї групи допускають побудови, найрізноманітніші за своєю синтаксичною структурою та лексичним складом, у тому числі використання службових слів (союзи, частки, негативні займенники).

Приклади:

灵蛇之珠 ling she chi zhu «Перлина чудової змії» – безцінний скарб; гострий розум; дотепність [28, с. 265].

恬不为怪 tian bu wei guai «(Бути) спокійним, не вважати дивним» – незворушно, холоднокровно ставитися до обставин; з незворушністю [28, с. 417].

兵败如山倒 bīng bài rú shān dǎo «Армія розбита, як гора, що звалилася» – потерпіти нищівну поразку [黎弋, 页 29].

Слід зазначити, що найпоширенішим типом чен'юй є паралельна конструкція, що зумовлено загальною тенденцією китайської мови до парності та симетрії.

Таким чином, концептуальний аналіз понятійного елемента концепту ЖИТТЯ у китайській мові дозволяє виділити такі ключові ознаки: зумовленість, обумовленість, наявність зовнішньої сили, що має потойбічне, вище походження, неконтрольованість людиною. До ключових ознак так само можна віднести співвіднесеність зі значеннями «удача», «рух, зміна», «доля», «майбутнє», «щасливе життя», «шлях».

Змістовним мінімумом понятійного елемента концепту ЖИТТЯ в китайській мові також є існування зовнішньої сили, причиною подій, зумовленість, неконтрольованість людиною. Значими можна вважати також ознаки остаточності, смерті, руйнування; універсальність явища для полярного концепту СМЕРТЬ. У мовній свідомості китайців ЖИТТЯ – це не тільки рок і фатум, визначання, а й удача, везіння, зміна, шанс, винагорода, щаслива доля, щастя.

Висновки до третього розділу

У Розділі 3 «ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЖИТТЯ» досліджено одиниці фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові; взаємодію з фразеологічними одиницями інших асоціативно-семантичних полів; особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові та зроблено наступні висновки:

1. Існує безліч варіантів класифікацій фразеологізмів. Спираючись на експресивно-стилістичні властивості, Ма Лун наводить наступну класифікацію:

- а) власне виразні (неметафоричні) фразеологізми;
- б) фразеологізми, в основі яких лежать яскраві образотворчі-виразні засоби (метафоричні фразеологізми).

2. Структурно-семантична класифікація: а) фразеологізми-словосполучення (фраземи), які поділяються на: фразеологічні вирази (4 字格 sizige) – це фразеологізми, що представляють собою поєднання чотирьох ієрогліфів-слів, які, у свою чергу, мають власні значення; фразеологічні поєднання – фразеологічні одиниці, у складі яких один з компонентів містить слово, що зумовлює фразеологічну одиницю. б) фразеологізми-пропозиції – це фразеологізми, схожі за своєю формою на пропозиції, що володіють стійкою структурою і усталеним незмінним лексичним складом.

3. Можна виокремити два класи фразеологічних одиниць відповідно до їх стилістики: а) фразеологічні одиниці розмовного стилю 俗语 суой (suoyu – просторічні) фразеологізми/мовлення): 谚语 (yanyu – прислів'я), 歇后语 (xiehouyu – недоговорки-іносказання), 惯用语 (guanyongyu – звичні вирази), 俗成语 (suchengyu – просторічні чен'юй); б) 雅语 яюй (yayu – витончені слова): чен'юй високого стилю, що зберегли у своєму складі веньян, древня китайська мова.

4. Слід зазначити, що серед лінгвістів досі немає єдиного розуміння меж типів фразеологічних одиниць, отже, вони знаходяться як би на периферії між типами. Чен'юй більшою мірою відносяться до книжкового, письмового стилю, чим, припустимо, сехоуой чи яньюй.

5. Чен'юй є найбільш експресивним засобом китайської мови. Їхня особливість полягає в тому, що коротка, лаконічна форма ідіоми передає досить глибокий зміст, констатує спостереження, аналізує багатовіковий досвід.

6. До основних ознак чен'юй можна віднести такі:

а) архаїчність лексики – чен'юй будуються відповідно до граматичних та лексичних норм вєньяня, в основі якого лежить давньокитайська мова;

б) семантична єдність – чен'юй як засіб виразності має переносне значення, завдяки чому окремі його компоненти втрачають свої звичайні значення та виступають як семантично та граматично цілісна одиниця. У реченні чен'юй функціонує як окремий член речення;

в) наявність додаткового експресивного значення – чен'юй виконують ще й естетичну функцію;

г) структурно-граматичні особливості – чен'юй може складатися з різної кількості знаків (від трьох до чотирнадцяти), але переважна частина чен'юй має чотирискладні слова. Подібне переважання чотирискладових чен'юй зумовлене принципом мовної економії.

ВИСНОВКИ

Для досягнення поставлених завдань наукової роботи нами було виокремлено особливості вербалізації концепту ЖИТТЯ в сучасній китайській мові (на матеріалі фразеологізмів чен'юй).

За результатами дослідження нами зроблено наступні наукові висновки:

1) Досліджено понятійно-категоріальний апарат дослідження (основні категорії когнітивної лінгвістики: «концепт», «номінативне поле», «лінгвокогнітивна структура», «мовна картина світу»): Таким чином, ми дослідили категорії лінгвістики в рамках антропологічної дослідницької парадигми. Незважаючи на те, що єдиного визначення поняття *концепт* в концептології (як і в когнітивістиці), поки що немає, кількість дослідницьких робіт з вивчення концепту не зменшується. Домінантою в дефініції *концепту* відзначається характер досліджуваної одиниці, що співвідносить її зі сферою людської свідомості. *Концепт* є ментальною одиницею, що представляє та/ або характеризує свідому діяльність людини, одним з секторів цієї діяльності – є сприйняття навколишньої дійсності. Концептуальна картина світу (ККС) за ознакою створення/наявності є первинною на відміну від знакових систем (мовної, мовленнєвої, текстової, невербальної та ін.). За ознакою значущості, вагомості смислового обсягу ККС служить вихідною точкою і смисловою домінантою для інших картин світу, кожна з яких своїми способами і засобами строго регламентованого системного і функціонального інвентарю відтворює цей смисловий обсяг в рамках своїх обмежених можливостей. Мовна картина світу (МКС) є одним з найбільш глибоких шарів картини світу в глобальному сенсі слова, під якою мається на увазі впорядкована сукупність знань про дійсність, що сформувалася в суспільній (а також у груповій, індивідуальній) свідомості.

2) Досліджено генезис розвитку категорії «концепт» в лінгвістиці: у лінгвістиці ХХ ст. існує певна градація картин світу: наукова, наївна, концептуальна, мовна. Наукову картину світу визначають як систему знань, що

синтезує результат дослідження конкретних наук свідомістю світоглядного характеру, що представляє собою цілісне узагальнення сукупного практичного і пізнавального досвіду людства.

3) Проведено аналіз дискусійних аспектів дослідження концепту ЖИТТЯ в сучасній лінгвістиці: специфіка концепту «життя» в мовній картині полягає в прозорості значення ноумена та його дериватів. Важливим є те, що, якими б не були похідні від цієї лексеми, етімон буде явно вказувати на поняття, що є гіперонімом родового сенсу, символом, визначальним суть явища. У зв'язку з цим двохплановість семантики слова життя очевидна, так як, з одного боку, життя це фізичне існування; з іншого – категорія, що служить основою духовного буття людини. Синтез цих двох планів, передбачає за визначенням, виражається в рефлексії пізнання самого життя і обумовлений внутрішньо/зовнішньою природою «подразника», який в свою чергу є важливим чинником в осягненні таємниць побуту і буття, життя як такого і смерті як необхідного її етапу.

4) Проведено аналіз концепту ЖИТТЯ як найважливішої лінгвокогнітивної структури мовної картини світу у сучасній китайській мові: МКС, як одне з базових понять лінгвокультурології, є головним способом вираження концептуальної картини світу. Для того щоб ефективно реконструювати МКС, потрібно проаналізувати національно-культурні концепти. Дослідження концептів є одним з провідних напрямків досліджень в сучасній лінгвістиці. У лінгвокультурології концепт узагальнює в цілому відносини мови, свідомості та культури; він діє як основний культурний осередок, представляючи собою загальні компоненти концептуальної картини світу. Концептуальний аналіз звертається до актуальних значень концепту, розкриваючи глибинні смисли, що зберігаються в культурній пам'яті нації і демонструючи своєрідність національної концептуальної картини світу. Концепт – це ніби то згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. Поняття ЖИТТЯ вважається

одним з найважливіших понять людської культури. Більш того, ЖИТТЯ, на думку багатьох вчених, – одне з ключових понять ментальності. Воно, як і інші найважливіші культурні концепти культури, допомагає нам зрозуміти сутність нації, мовної спільноти, розкрити нову наукову МКС.

Узагальнюючи погляди різних авторів з приводу мови та мислення, можна зробити наступні висновки: 1) результат розумових процесів історично репрезентується в мовних знаках; 2) зовнішні причини (соціальні та економічні) сприяють природній динаміці процесів мислення в різні епохи; 3) навіть незначні трансформації в понятійній системі людини, обумовлені її розумовою діяльністю в різних умовах проживання та виживання, репрезентуються у відповідних мовних знаках.

5) Здійснено аналіз арте- і ментофактів, що ілюструють особливості менталітету китайської лінгвокультурної спільноти: формування вторинної мовної та когнітивної свідомості, які лежать в основі успішного здійснення акту міжкультурної комунікації з представниками китайської культури, можливо лише завдяки залученню до мовної та концептуальної картин світу китайців. При цьому важливою складовою є знайомство з особливостями когнітивної бази, структурованою сукупністю обов'язкових знань лінгвокультурного суспільства. Завдяки аморфності і дискретності знакової системи китайської мови щодо форми і звучання можна говорити про раціоналістичне мислення китайців. Мислення представників китайської культури більшою мірою є асоціативним, таким що прагне не стільки до того, щоб пояснювати щось шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків, скільки до того, щоб розкрити взаємозалежність, співвіднесеність, корелятивність речей, явищ.

6) Досліджено структуру концепту ЖИТТЯ (сегментів та його периферії - інтерпретаційного поля) у сучасній китайській мові: у мовній картині світу (МКС) концепт ЖИТТЯ є відображенням національної ментальності, це проявляється в різних аспектах національної культури, наприклад в

повсякденній поведінці, у міфах, звичаях, релігії. Концепт «життя» є дзеркалом МКС.

7) Досліджено одиниці фразеологічного рівня, що формують асоціативно-семантичне поле концепту ЖИТТЯ у сучасній китайській мові:

8) Досліджено особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованим концептом ЖИТТЯ у сучасній китайській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адонина Л.В. Когнитивная лингвистика: история, направления, школы. *Изменяющаяся Россия и славянский мир: новое в концептуальных исследованиях*: Севастополь : Рибэст, 2009. 808 с. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 11). С. 90-99.
2. Алефиренко Н.Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры. Москва, 2002.
3. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. *Вопросы языкознания*. 1995. № 1. С. 37-67.
4. Аргуткіна О.А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми число. Автор. дис...канд. філол. наук. Харків, 2001. 18 с.
5. Арутюнова Н.Д. Наивные размышления о наивной картине языка. *Язык о языке*. Москва, 2000. С. 7-22.
6. Аскольдов С.А. Концепт и слово. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология. Москва, 1997.
7. Бабушкин А.П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*: научное издание. Воронежский государственный университет, 2001. С. 52-57.
8. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж, 1996.
9. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: Підручник. / Ф.С. Бацевич. Київ: ВЦ “Академія”, 2008. 240 с.
10. Бикмухаметова Р.М. Концепты «жизнь» и «смерть» в русском и башкирском языках (на материале паремиологических и фразеологических единиц). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2013. Вып. 35 (326). С. 19—22.
11. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. Тамбов, 2002.

12. Бойко Н.І., Кайдаш А.М. Міфологеми в українському романтичному просторі: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 155 с.
13. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту СТРАХ: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної художньої прози): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Донецьк, 2005. 20 с.
14. Брутян Г.А. Язык и картина мира. *НДВШ. Философские науки*. 1973. № 1. С. 108-111.
15. Ван Синьгуо, Юй Бо. Большой идиоматический словарь китайского языка. – 2007 (на кит. яз).
16. Ваховська О. В. Вербалізація концепту ГРІХ в англomовному дискурсі XIV–XXI століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2011. 20 с.
17. Велика енциклопедія чен'юй (成语大全). URL: <https://chengyu.911cha.com/MWwzdQ==.html> (дата звернення 15.10.2020).
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови : Близько 250 000 слів / укл. та гол. ред. Олег Єрошенко. Донецьк : Глорія Трейд. 2012. 864 с.
19. Ветров П. П. Фразеология современного китайского языка: Синтаксис и стилистика. Москва: Восточная книга, 2007. 368 с.
20. Войцехович И.В. *Практическая фразеология современного китайского языка*. Москва, Восток-запад, 2007, 509 с.
21. Воробйова О. П. Когнітологія як експерієнційний міф: методики концептуального аналізу тексту. Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики: Тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. С. 8–10
22. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. 2011. Т. 14, № 2. С. 53–64.
23. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.

24. Головлева Е. Л. Основы межкультурной коммуникации: Учеб. пособие. Ростов н/Д : Феникс, 2008. 224 с.
25. Голубовська І. О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). Мовознавство. 2002. № 4–5. С. 40–47.
26. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 284 с.
27. Горелов В. И. Лексикология китайского языка. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностранные языки». Москва : Просвещение, 1984. 216 с.
28. Готлиб О. М., Му Хуаин. Китайско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. 2-е изд., стереотип. Иркутск: Изд-во «Иркутский государственный университет», 2019. 596 с.
29. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 1984. 396 с.
30. Гюстав Г. Принципы теоретической лингвистики. Москва : Прогресс, 1992. 224 с.
31. Даниленко Л. Лінгвістика ХХ-початку ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємозв'язку мови, культури і мислення. *Мовознавство*. 2009. № 5. С. 3–11.
32. Дзюба Е.В. Концепты Жизнь и Смерть в поэзии М.И. Цветаевой. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург: Уральский гос. пед. ун-т, 2005. Вып. 15. С. 181—189.
33. Єрмоленко С.Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. № 3-4. С. 94-103
34. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. Спб.: КАРО, 2005. 352 с.
35. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. Москва: Рос. гос. гума-нит. ун-т, 2000. С. 97-111.

36. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание. *Воронежский государственный университет*, 2001. С. 36-44.
37. Золотых Л.Г., Бочарникова И.В. Антиномическая природа концепта «Жизнь». Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания. 2012. Вып. 3. С. 12—18.
38. Иващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології). Київ: ВД Дмитра. Бураго, 2006. 328 с.
39. Ипанова О.А. Концепт «Жизнь» в русской языковой картине мира: дисс. ... канд. филол. наук. СПб., 2005. 223 с.
40. Калашник В.С. Образно-смысловая единьсть як засіб і знак у поетичній мовній картині світу. *Вісник Харківського національного університету*. Серія: Філологія. 2001. №519. Вип.32. С.3-11.
41. Касевич В.Б. Буддизм. Картина мира. Язык. СПб.: Петербургское востоковедение, 1996. 288 с.
42. Карасик В. И. Языковая спираль: ценности, знаки, мотивы. Волгоград : Парадигма, 2015. 431 с.
43. Карасик В. И. Языковое проявление личности. Москва : Гнозис, 2015. 383 с.
44. Карасик В.И. Этноспецифические концепты. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие / отв. ред. М.В. Пименова. изд. 2-е, испр. и доп. Кемерово: КемГХ 2009. С. 59-101. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 4).
45. Караулова Е.Н. К вопросу о структурировании лингвокультурных концептов (на примере концепта «community»). *Изменяющаяся Россия и славянский мир: новое в концептуальных исследованиях: сборник статей*. Севастополь: Рибэст, 2009. С. 199-205. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 11).

46. Кобозева И.М. Мысль и идея на фоне категоризации ментальных имен. *Логический анализ языка: Ментальные действия* Москва : Наука, 1993. С. 95-103.
47. Кожевников И. Р. Словарь привычных выражений современного китайского языка: более 1000 словосочетаний. Москва : АСТ: Восток-Запад, 2005. 333, [3] с.
48. Колесова Д.В. Грусть-тоска, или модель для сборки. *Вестн. Санкт-Петерб. ун-та. Сер. 9.* 2007. Вып. 4, ч. 1. С. 75-85.
49. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. Москва : Наука, 1990. 103 с.
50. Конт-Спонвиль А. Философский словарь. М.: Этерна, 2012.
51. Корнева А. М. Фразеологизмы как отражение мировоззренческой и культурной разницы между востоком и западом: *Россия, Запад, Восток: диалог культур*: сб. статей Первой Международной молодежной научно-практической конференции. Томск : Изд-во «Томский университет», 2014. 392 с.
52. Корнилов, О. А. Жемчужины китайской фразеологии. Москва : ЧеРо, 2005. 336 с.
53. Корнилов О.А. *Языковые картины мира как отражения национальных менталитетов: дис. ... д-ра культур. наук.* Москва, 2000, 460 с.
54. Кохановский В. П., Яковлев В. П. История философии URL: http://www.gumer.info/bogoslov_buks/Philos/Kohan//02.php (Дата звернення 29.09.2021).
55. Коч Н.В. Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв : Іліон, 2021. 132 с
56. Кравченко Е.В. Вопросы когнитивной лингвистики. *Языковая картина мира: Лингвистический и культурологический аспекты.* Бийск, 1998. Т. 1. С. 260-263.
57. Кравцова М. Е. История культуры Китая. 3-е изд., испр. и доп. Спб.: Лань, 2003. 416 с.

58. Красавский Н.А. Концепт 'ZORN' в пословично-поговорочном фонде немецкого языка. Теоретическая и прикладная лингвистика. Выпуск 2. Язык и социальная среда. Воронеж, 2000. С. 78-89.
59. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание, Коммуникация). Москва, 1998.
60. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. Москва: ИТДК «Гнозис», 2002. 284 с.
61. КСКТ - Краткий словарь когнитивных терминов/ Под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: МГХ 1996. 245 с.
62. Кубрякова Е.С. и др. Краткий словарь когнитивных терминов/ Под общей редакцией Е.С. Кубряковой. Москва: Наука, 1996. 247 с.
63. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста*: Антология. Москва, 1997
64. Ли Юйкай (李玉凯). *Культура чэньюй: серия книг об изящном и простонародном в культуре* (雅俗文化书系: 成语文化). Пекин, Чжунгоцзинцзи чубань, 2013, 212 с.
65. Ма Гофань (马国凡). *Чэньюй (成语)*. Хух-хото, Нэймэнгу жэньминь чубаньшэ, 1978, 344 с.
66. Ма Лун. Типы фразеологических единиц в русском и китайском языках. *Витебский государственный университет. Ученые записки*. 2011. Т. 12. С. 198–204.
67. Маслова, В. А. Вклад Эдварда Сепира в развитие современной лингвистической парадигмы. *Американская лингвистика: наследие и современность (к 135-летию со дня рождения Э. Сепира)* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Москва, 13-14 марта 2020 г. Москва : Московский государственный областной университет, 2021. С. 115–120.
68. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учеб. пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.

69. Маслова В. А. Лингвокультурология. Введение : учебное пособие для бакалавриата и магистратуры / ответственный редактор У. М. Бахтикиреева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 208 с.
70. Маслова, В. А. Метафизика языка как учение о глубинных знаниях о мире и человеке. *Метафизика*. 2021. № 1 (39). С. 79–87.
71. Маслова, В. А. Роль концептуальной картины мира в формировании языковой и поэтической картин. Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира : сб. науч. тр. Москва ; Северодвинск : «БИБКОМ», 2019. Вып. 9. С. 259–266.
72. Мерзлюк Д.О. Китайська мова. Базовий курс: підруч. Для студ. Вищ. Навч. зал./За ред.. Н.С. Ісаєвої. Харків: Фоліо, 2016. 368 с.
73. Мовна картина світу. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. С. 365-367.
74. Направления и методы лингвистических исследований : учебное пособие для студентов учреждений высшего образования второй ступени (магистратура) по лингвистическим специальностям / под ред. Е. А. Красиной. Минск : РИВШ, 2020. 189, [1] с.
75. Пименова М.В. Душа и дух: особенности концептуализации. - Кемерово: ИПК «Графика», 2004а. 386 с. (Серия «Концептуальные исследования». Выпуск 3).
76. Пименова М.В., Кондратьева О.Н. Введение в концептуальные исследования: учебное пособие. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2006. 178 с. (Серия «Концептуальные исследования». Вып.5).
77. Пименова М.В. Концепт сердце: Образ. Понятие. Символ: монография. Кемерово: КемГУ, 2007. 500 с. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 9).

78. Пименова М.В. Концептосфера внутреннего мира человека. Введение в когнитивную лингвистику. Кемерово: Комплекс «Графика», 2004б. С. 130-179 (Серия «Концептуальные исследования». Выпуск 4).
79. Пименова М.В. Методология концептуальных исследований. Антология концептов. Под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. Том 1. Волгоград: Парадигма, 2005. С. 15-19.
80. Пименова М.В. О типовых структурных элементах концептов внутреннего мира (на примере концепта душа). *Язык. Этнос. Картина мира: Сборник научных трудов*. Кемерово: Комплекс «Графика», 2003. С. 28-39. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 1).
81. Пименова М.В. Сила как ключевой концепт русской культуры *Изменяющаяся Россия и славянский мир: новое в концептуальных исследованиях: сборник статей*. Севастополь: Рибэст, 2009. С. 280-290. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 11).
82. Пименова М.В. Этногерменевтика языковой наивной картины внутреннего мира человека. Кемерово, 1999. 262 с.
83. Пименова М. В. Этногерменевтический аспект концептуальных исследований. *Социокультурная герменевтика: проблемы и перспективы*. Сборник научных статей международной конференции. Кемерово: Комплекс «Графика», 2002. С. 116-119.
84. Пинг Ли Джиан, Чернцова Е.В. Концепты Жизнь и Смерть в русском языке. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Сер.: Філолопя. 2010. Вип. 60. Ч. I. С. 114— 119.
85. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва: Восток-Запад, 2007. 314 с.
86. Попова З.Д., Стернин И.А. К проблеме унификации лингвокогнитивной терминологии. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие. Кемерово: КемГУ, 2009. С. 52-58. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 4).

87. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Изд-во «Истоки», 2002. 192 с.
88. Потапчук С.С. Лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний підходи до вивчення концепту у сучасному мовознавстві. Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. пр. Рівненського держ. гуман. ін-ту. Рівне : РДГУ, 2007. № 15. С. 104–109.
89. Почепцов Г.Г. Языковая ментальность: способы представления мира. *Вопросы языкознания*. 1990. № 6. С. 110-122.
90. Прохоров Ю.Е. В поисках концепта. Москва, 2008.
91. Прядохин М. Г., Прядохина Л. И. Краткий словарь недоговорок-иносказаний современного китайского языка. 2-е изд. Москва: АСТ: Восток–Запад, 2007. 218, [6] с.
92. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира/ Отв.ред. Б. А. Серебренников. Москва: Наука, 1988. 212 с.
93. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с. С. 365–429.
94. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва: Прогресс, Универс, 1993. 656 с.
95. Словарь готовых выражений чэньюй. Пекин, 2004.
96. Словарь философских терминов / Науч. ред. В.Г. Кузнецова. Москва, 2004.
97. Словник китайської мови (汉 典). URL: <https://www.zdic.net/hans/%E7%A9%BA%E5%9F%8E%E8%AE%A1> (дата звернення 16.09.2021).
98. Слухай Н. В., Снитко О. С., Вільчинська, Т. П. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: навчальний посібник. К., 2011. 367 с.
99. Софронов М. В. Китайский язык и китайская письменность: Курс лекций. Москва: АСТ: Восток–Запад, 2007. 638 с.

100. Степанов Ю.С. Концепт. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1997. С. 40-76.
101. Ставицька Л.О. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи. Семасіологія і словотвір: Збірник наукових праць. Київ: Наук.думка, 1989. С.98-102.
102. Стернин И.А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивных исследованиях. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие / отв. ред. М.В. Пименова. изд. 2-е, испр. и доп. Кемерово: КемГУ, 2009. С. 44-51. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 4).
103. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание.* Воронежский государственный университет, 2001. С. 58-65.
104. Тань Аошуан. *Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность.* Москва, Языки славянской культуры, 2004, 240 с.
105. Тімкова Т.М. Методологія когнітивної лінгвістики. Когнітивний підхід в тюркології. *Сходознавство*, 2009. С. 171-180.
106. Українська лінгвокультурологія: навч. посібн. для студентів зі спеціальності «Українська мова і література» [за заг. ред. проф. О. І. Потапенка]. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В. М., 2014. 350 с.
107. Український тлумачний словник : Близько 250 000 слів / укл. та гол. ред. Вячеслав Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2016. 1692 с.
108. Урысон Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира: Аналогия в семантике. Москва, 2003.
109. Хайдеггер М. Прологомены к истории понятия времени. Томск: Изд-во «Водолей», 1998. 384 с.
110. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике. *Фундаментальные направления современной американской лингвистики: сб. обзоров.* Москва: МГУ, 1997. С. 340-369.

111. Чэнь Шуан. Методика обучения студентов пониманию и интерпретации китайских идиом чэньюй на продвинутом этапе языкового вуза. Автореф ... к. п. н., Иркутск, 2007. 23 с.
112. Цивьян Т.В. Лингвистические основы балканской модели мира. Москва: Наука, 1990. 203 с.
113. Фесенко Т. А. Концептуальное моделирование как метод изучения ментальной реальности человека. *Язык, сознание, коммуникация*: Сб. Статей. Москва: Диалог-МГУ, 2000. Вып. 12. С. 5-8.
114. Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 2003.
115. Шарикова Л. А. Категория количества и множество миров (особенности концептуализации мира). *Новое в когнитивной лингвистике: Материалы I Международной научной конференции «Изменяющаяся Россия: новые парадигмы и новые решения в лингвистике»*. Кемерово, 2006.
116. Шарикова Л.А. Мужской характер языковой картины мира. *Мужское и женское в культуре. Материалы международной научной конференции Санкт-Петербург, 26-27 сентября 2005 г.* СПб., 2005. С. 63-67.
117. Ши Баои, Цзян Лисэн, Пань Юйцзян. Словарь Гуаньюньюй китайского языка. Пекин: Изд-во «Преподавание и исследование иностранных языков», 1985 (на кит. яз.)
118. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. Київ : Артек, 1988. 336 с.
119. Щербін В. Українська концептологія і концептографія: погляд із Білорусі. *Українська мова*. 2008. № 3. С. 26–40.
120. Яремко Я. П. Стратифікація концепту. *Мовознавство*. 2009. № 1. С. 60–69.
121. Chen Guicheng. Definition of Idioms and Entry Selection for Dictionary of Idioms. *Lexicographical Studies*. 2005 (1). p. 23–27.
122. Fan Xiao. On Chinese “Four-Character” idioms. *Journal of Urumqi Adult Education Institute*. 2008.16(4). p. 32–36.

123. Jiāng Xiǎojié, Hēi Jiāxian. Chéngyǔ de yìyì gòu jiàn jí xíngshì tèzhēng (Семантична будова і формальні ознаки китайського чен'юй). *Modern Chinese*. 2006 (5). p. 14–15.
124. Liú Shàofēi. The comparative Study of Russian Idioms and Chinese Idioms. *Journal of Liaoning Medical University (Social Science Edition)*. 2007. 5(1). p. 88–90.
125. Mo Pengling. Guānyu chéngyǔ dīngyì de zài tàntǎo (Перегляд визначення китайського чен'юй). *Journal of Changzhou Institute of Technology (Social Science Edition)*. 1999 (1). p. 54–59.
126. Sun Weizhang. Han yu shu yu xue (Китайская фразеология) Jilin, 1989. 389 p.
127. Táo Yuánkē. Shìxī Hànyǔ Sìzìgéchéngyǔ De Lèixíng Jí Qíshìyì Fāngshì (Аналіз різних типів китайських сицзиге і способів подання сенсу) *Academic Research*, 2002(9). p. 130–137.
128. Xú Chénghuán. The Shaping of Idioms in Chinese. *Journal of College of Chinese Language and Culture of Jinan University*, 2004 (1). p. 42–51.
129. 中国谚语资料, 中国文艺研究会资料室主编, 兰州艺术学院文学系55级民间文学小组, 上中下三册, 上海文艺出版社 1961年, 1111页(Собрание китайских пословиц. Шанхай, 1961. Т. 1-3. 1111 с.).
130. 林晓珊, 苏秋鹏. 浅析汉语四字并列成语 //南昌教育学院学报(文学艺术). 2011. №26(11). 页 31–32.
131. 刘振前, 邢梅萍. 汉语四字格成语语义结构对称性与认知 //世界汉语教学. 2000. №1. 页77–81.
132. 现代汉语.下册 / 黄伯荣, 廖序东编. – 4版. – 北京: 高等教育出版社, 2007. –261页.
133. 杨箐, 佟文晶. 四字并列结构成语特点刍议//辽宁教育行政学院学报. 2012. № 3 (29). 页61–64.

134. 盛平. 学生辞源./ 盛平、史礼心、傅爱兰、孟建华、张若玲 — 北京:青苹果数据中心, 1942. 5265 页.
135. 汉语成语大辞典。上海世纪出版股份有限公司:上海辞书出版社, 2007年。1249页。
136. 俗语大全. URL: <http://www.wentidayi.com/suyu/1704.shtml> (дата звернення: 20.09.2021).
137. 俗语大全. URL: <http://www.wentidayi.com/suyu/1724.shtml> (дата звернення: 20.09.2021).
138. 谚语大全. URL: <http://www.1juzi.com/new/13668.html> (дата звернення: 20.09.2021).
139. 黎弋. 简明成语词典。北京大学出版社，2000年。844页。Li yi. Jianming chengyu cidian. Beijing daxue chubanshe, 2000 nian. 844 ye.
140. 成语大全. URL: <https://chengyu.911cha.com/Mm5qNg==.html> (дата звернення: 20.09.2021).

PE3IOME

研究课题的相关性。以人类为中心的语言范式使研究人员对现代语言学中的词义问题越来越感兴趣。与此同时，研究的各个方面正在发生足够的变化：重点转向了对语言单元在人类知识的呈现、存储和传播中的作用的认知。主题词组的语义密度、名称的细节、语义细微差别的选择是语言价值和现象相关性的信号。反过来，研究语言中价值支配的方法是基于概念的。

在我们的工作中，我们坚持对概念的语言文化理解，基于这样的假设：概念是“一种综合的语言形式，它在方法上取代了思想（图像）、概念和意义，并将它们以简化的形式包含在内。”本例中的概念概念用于表示一个民族认知意识的单位，以语言方式建模，对民族概念圈进行建模和描述。

概念在人脑中的产生，不仅是基于词语的词汇意义，也是基于个人和民间文化历史经验的，这种经验越丰富，概念的边界就越宽。这使我们能够将概念定义为意识的基本单位。该概念通过语言进行了具体化（表征、客观化、语言化）。当理解语言意识中的概念化领域并借助以最完整和一般形式表达概念的语言单元（单词、短语、短语、句子）来表示它时，概念名称的存在是可能的。

研究语言中文化优势的方法是一个研究程序系统，用于突出概念的不同方面，即该文化中各个概念的语义潜力。比较不同语言中特定的惯用语，我们不可避免地指出，存在着某种将这些话语统一起来的心理结构，以及一种特定的形式差异，结合了相应的现实观念。除了直接意义和用语意义的差异外，语言形式的特殊性也是另一种比喻系统，它表达了这个民族掌握现实独特方式。

LIFE 的概念尚未在乌克兰语和汉语的基础上进行比较研究。同时，它显然属于任何民族意识结构中最重要概念，这决定了研究的可行性。所选主题的相关性由生活概念的认知语义内容的比较描述任务决定，生活是世界语言图景、人的内心世界的关键概念之一。

概念的特定限定表现在世界概念化中特征的数量和组合优势，可以通过行为的文化主导地位，相关语言文化中采用的历史确定的价值取向来解释。

本研究的目的是突出现代汉语中生命概念的语言表达特征（基于陈宇的用语）。

为实现研究目标，制定了以下科学任务：

- 1) 调查研究的概念和范畴装置（认知语言学的主要类别：“概念”，“主格领域”，“语言认知结构”，“世界语言图”）；
- 2) 研究语言学范畴“概念”发展的起源；

- 3) 分析现代语言学中 LIFE 概念研究的讨论方面;
- 4) 分析“生命”概念作为现代汉语世界语言图景最重要的语言认知结构;
- 5) 分析说明中国语言和文化共同体心理特征的人工制品和心理事实;
- 6) 研究现代汉语中 LIFE 概念的结构 (句段及其外围——解释领域);
- 7) 考察构成词组的单位